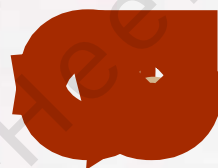
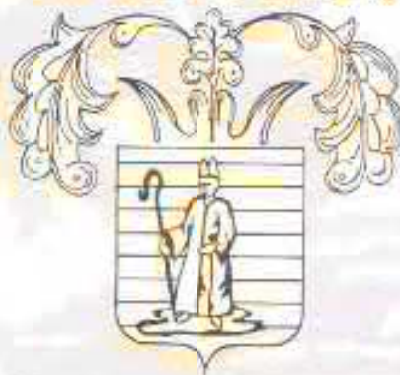

't Vagevenster

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Heemkundevereniging
BERCHS-HEEM
anno 19 maart 1992

Bestuur Heemkundevereniging Berchs-Heem

Gerard van der Linden voorzitter	Het Reut 103 5351 TB Berghem	06 24635166	gvdl@kabelfoon.nl
Gerard Hoeks vicevoorzitter	J.Gagarinstraat 21 5351 HA Berghem	0412-401844	fam.hoeks@planet.nl
Leo van Oorsouw secretaris	Hoogkar 18 5351 SV Berghem	06 36564914	leo5351@gmail.com
Lambert van Hintum penningmeester	Clausstraat 5 5351 CJ Berghem	0412 402515 06 50848587	lambertvanhintum@hotmail.com
Dora van Ravensteijn-Schraven bestuurslid	Broekstraat 10 5351 NC Berghem	0412 401127	gerritendora@gmail.com
Ria Boeijen bestuurslid	E.Aldrinstraat 3 5351 GR Berghem	06 53726742	riaboeyen4@hotmail.com
Gerrit Smits bestuurslid	Broersstraat 25 5351 BP Berghem	0412 401518	smits25@caiway.nl

Jan van der Burgt erelid	Herman van de Camp erelid	Jo Hoeks-vanThiel erelid

Fotogroep contactpersonen	Ineke Mulders Marieke Spanjers	0412 402901 0412 405130	mulders2010@kpnmail.nl mariekespanjers@caiway.nl

Redactie 't Tussedurke	Jan van der Burgt Ria Boeijen	0412 401183 06 53726742	janenjos@ditadres.com riaboeyen4@hotmail.com

Redactie 't Vagevenster	Lambert van Hintum Gerard Hoeks Piet Huibers	0412 402515 0412-401844 0412-402745	lambertvanhintum@hotmail.com fam.hoeks@planet.nl huibersmail@gmail.com

Aanleveren kopij: Indien mogelijk digitaal, tekst in Word
Aangeleverd materiaal (foto's e.d.) wordt geretourneerd

Lidmaatschap: € 20,00 per jaar   Losse nummers 't Vagevenster: € 5,00 excl. verzendkosten

Secretaris - secretariaat.hkv.berchsheem@gmail.com - web-site: www.berchs-heem.nl
IBAN: NL38 RABO 0106 5168 17 t.n.v. Heemkundevereniging Berchs-Heem - HR-nr. V 219728

De tweede wereldoorlog blijft een niet aflatende, rijke bron van geschiedenis. Maar vaak zijn de ontwikkelingen massaal en te ver van ons af om de verhalen van persoonlijk betrokkenen echt invoelbaar te maken.

Gerard Hoeks tekende het volgende verhaal op. Eerst de opmaat tot de oorlog, met Hitlers voortdurende expansiedrift en zijn herhaalde leugenachtige beloften, dat bij het inwilligen van zijn nieuwste eisen, een oorlog afgewend zou kunnen worden.

Uiteindelijk gebeurt toch het onvermijdelijke, ontsteekt hij de oorlogsvlam in Europa en leidt daarmee de 2e Wereldoorlog in.

Nederland mobiliseert en daarmee vanzelfsprekend ook een aantal Berghemse jongens en jonge mannen Berchse Saldaote, in de leeftijd van 20 tot zo'n 35 jaar.

Matig opgeleid, relatief klein in omvang, strategisch zwak, en bovenal zeer slecht uitgerust moet het Nederlandse Leger de vijand tot staan trachten te brengen

De strijd tegen de overweldigende en goed uitgeruste Nazi troepen is feitelijk bij voorbaat kansloos.

Na 5 dagen moet Nederland, mede door brute oorlogsterreur, het bombarderen van burgerdoelen, noodgedwongen capituleren.

Er komt een enorme stroom vluchtelingen op gang. Burgers en militairen. Waarbij vooral militairen op de vlucht het doelwit zijn van de Duitse luchtmacht, om hergroepering en daarmee nieuwe strijd te voorkomen.

Gerard tekende verhalen op uit mondelinge overlevering, raadpleegde dagboeken, aantekeningen en archiefmateriaal om een nauwgezette reconstructie te beschrijven van de barre belevenissen van de Berchse Saldaote. Vechtend, terugtrekkend en vluchtend, met tot slot nog maar een doel, het vege lijf te redden.

De lezer loopt figuurlijk mee met de lange en zware tocht die Bertus Brands destijds moest ondernemen.

Uiteindelijk beschimpt en vernederd door Franse bondgenoten, en later door de Duitsers bij het in krijgsgevangenschap nemen. Na vele omzwervingen wacht de terugkeer naar het vaderland. Waar je enige erkenning of waardering zou mogen verwachten, rest er thuis niet veel meer dan aangekeken worden op een slordig en verwaarloosd uiterlijk. Uitzonderingen daargelaten.

Laat u meevoeren naar de meidagen van 1940. Beleef dit ooggetuige verslag vanuit onze kostbare vrede en veiligheid mee!

Brabant mei 1940

De aanloop

De Nederlandse regering had in de eerste helft van de vorige eeuw de defensie, het leger, behoorlijk verwaarloosd. Het materiaal was hopeloos verouderd en onze “legermacht” bestond uit zo’n 50.000 soldaten. Er bestond wel dienstplicht maar niet iedere jongeman hoefde in dienst, dit werd bepaald door loting. De basisopleiding duurde vijf en een halve maand, waarna men weer huiswaarts keerde en de volgende lichting opkwam. Door dit systeem was er nooit een “paraat” onderdeel onder de wapenen. Dat veranderde pas in de dertiger jaren.

Begrijpelijk was het standpunt van de regering wel, er was weinig geld te besteden, vooral in de crisis jaren, en een goede defensie kost veel geld. Waarom zou men ook een groot en duur leger onderhouden, Nederland had al in geen honderd jaar een gewapend conflict hoeven voeren. Zelfs tijdens de Eerste Wereldoorlog ofwel de “Groote Oorlog,” was Nederland neutraal en dus buiten schot gebleven. Waarom zou dat bij een eventueel volgend conflict niet weer kunnen? Daar kwam bij dat men na de Eerste Wereldoorlog de Volkenbond had opgericht, om te voorkomen dat er weer ooit zo’n groot drama zou plaatsvinden. Nee, de regering kon het geld wel beter besteden dan aan een groot leger. Men beschikte wel over een beroepskader van officieren en onderofficieren, die elke vijf en een halve maand nieuwe lichtingen moesten trainen, maar dat kader bestond niet

Men zag dienstplicht serieus

echt uit houwdegens en ijzervreTERS. Er werd wel gezegd dat het beroepskader het leger prima vond, zolang er maar niet echt gevochten hoefde te worden.

Later zou blijken dat het in sommige gevallen inderdaad zo was.

Nu was het ook niet zo dat de opgeroepen dienstplichtige militairen blaakten van strijd lust. Men moest nu eenmaal en men probeerde er het beste van te maken onder elkaar en de dienst vooral niet al te serieus te nemen.

In 1931 organiseerde de Nederlandse Dagbladpers een enquête voor afschaffing van geweld als politiek machtsmiddel. Men kreeg bijna twee en een half miljoen handtekeningen. De gemiddelde Nederlander had niets op met het leger, er liepen veel pacifisten rond, herkenbaar aan het speldje van het gebroken geweertje.

Gebroken geweertje

Verdrag van Versailles

Duitsland was na het verlies van de Eerste Wereldoorlog veroordeeld tot het betalen van immense herstelbetalingen. Het was praktisch onmogelijk om aan deze betalingen te voldoen. Duitsland had ook al haar koloniën verloren en moest grote stukken land afstaan aan onder andere Polen en Frankrijk. Het Saarland bijvoorbeeld, werd door Frankrijk bezet. Ook het Ruhrgebied, het industriële hart van Duitsland, werd enige tijd door Frankrijk en België bezet toen Duitsland achterbleef met de herstelbetalingen. Ook mocht Duitsland slechts een klein leger aanhouden, puur voor eigen verdediging. Door deze maatregelen voelde men zich in Duitsland gekleineerd en vernederd. Vele historici zien hierin de oorzaak van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Met andere woorden de Tweede Wereldoorlog is een gevolg van de Eerste Wereldoorlog. Duitsland hunkerde naar eerherstel onder een sterke leider, en die kwam.

Duitsland wilde meer "Lebensraum" en er dreigde een oorlog.

Vlnr. Chamberlain, Daladier, Hitler, Mussolini en Ciano

Engeland en Frankrijk mobiliseerden hun legers en ook in Nederland kwam in augustus 1939 een algemene mobilisatie. Daarvoor echter was er al een vóór mobilisatie geweest vanaf 10 april 1939. Het betrof hier voornamelijk grensbataljons die de grensbewaking en verdediging moesten waarborgen.

Officieel moest Nederland zich volgens de neutraliteitspolitiek naar alle windrichtingen verdedigen, maar men snapte wel dat de grootste dreiging uit het oosten kwam. Deze grensbataljons bouwden stellingen en versperringen aan de grens met Duitsland, maar ook ten westen van de Maas, de eerste verdedigingslinie van zuid Nederland. Bij deze grensbataljons zaten ook Berghemse jongens, en een ervan was Stefan Kerkhof. Stefan was geboren op 26 februari 1918 in het Mollenstraatje de huidige St. Willibrordusstraat. Later verhuisde de familie naar Oss. Hij was van lichting '38 en dus als dienstplichtig militair in dienst voor zijn eerste oefening. Hij was gelegerd in Susteren in de provincie Limburg waar zijn onderdeel stellingen bouwde en wacht liep. Wat er met Stefan is gebeurd lezen we in het kranten artikel.

Het eerste Bergse slachtoffer

Maandagmiddag is te Susteren de 19-jarige milicien Kerkhof uit Oss, die tot de grensbewakingstroepen behoort, door een kogel dodelijk getroffen. Hij had kort te voren met eenige ander militairen op wacht gestaan en begaf zich alleen naar een groep kameraden, die in de nabijheid aan het werk waren. Op een gegeven oogenblik hoorden de wachtdoende soldaten een schot. Bij onderzoek vonden zij Kerkhof dood op den weg liggen. Hij was door een kogel in het hoofd getroffen. De toedracht van het ongeluk is uiteraard niet bekend, doch men denkt dat zijn revolver per ongeluk is afgegaan. De militaire politie heeft het stoffelijk overschot naar de woonplaats van het slachtoffer vervoerd.

Het bijzondere is dat in diezelfde periode nog een militair met hetzelfde type revolver zichzelf dodelijk verwondde, zoals blijkt uit het volgende kranten artikel.

Nabij een versperring tusschen Zelhem en Hengelo, stond Zaterdagavond de 21-jarige soldaat van Veen uit Hoozevee op wacht,

toen een andere soldaat per fiets naderde. De schildwacht riep: Sta, of ik schiet, en op hetzelfde oogenblik viel het schot, waarop de schildwacht ter aarde stortte. Hoewel zeer snel drie doktoren aanwezig waren, kon men slechts den dood constateren. De schildwacht bleek getroffen door een schot uit een dienstrevolver, die hij bij zich droeg. Hoewel men slechts naar het verloop van het drama kan gissen, wordt door de marechaussee, die het onderzoek leidt, aangenomen, dat het ongeluk moet worden toegeschreven aan een toevallig afgaan van het schot en de wacht hebbende soldaat niet zou hebben geweten, dat het wapen geladen was. De man was in de borst getroffen en de kogel heeft waarschijnlijk het hart doorboord.

Berghem had de treurige eer al een slachtoffer te hebben voor de oorlog daadwerkelijk begonnen was.

Stephanus Kerkhof

De algemene mobilisatie werd uitgeroepen op 28 augustus 1939. Opgeroepen werden de lichten van '24 tot en met '39. Dit betekende dat de oudste lichting inmiddels 35 jaar oud was en vaak al gezinnen hadden. Zij moesten huis en haard en werk verlaten, en zich in hun vaak niet meer passende uniformen per trein naar hun mobilisatiebestemming begeven. Op 29 augustus 1939 reden de treinen alleen voor militair vervoer, het normale personen en vrachtvervoer lag die dag stil. Er kwamen in totaal 280.000 man onder de wapenen.

Ook uit Berghem vertrokken die dag jongens naar hun mobilisatiebestemming. Helaas

Allen maar militair vervoer

zijn de lijsten met namen door het gemeente personeel in de meidagen van 1940 vernietigd, om ze niet in Duitse handen te laten vallen. We weten dus niet hoeveel het er wa-

ren en wie het waren.

Eén onbekende Berchse Saldaot schrijft in zijn dagboek:

Vanuit het oosten, Hitlers Duitsland, dreven in augustus 1939 donkere wolken over Europa. De toestand werd kritiek. Als jongen van 22 jaar begreep ik daar niet veel van, totdat op woensdag 27 augustus 1939 een grote proclamatie werd aangeplakt bij het gemeentehuis, waarbij inlevering van alle vuur- en stootwapens werd geëist. Het tweede bevel hield in de paardenvordering. Laat in de namiddag kwam daar nog bij, de oproep van de minister van oorlog, dat alle dienstplichtige militairen zich op donderdag 28 augustus 1939 per eerste reisgelegenheid, moesten begeven naar het garnizoen, dat hen als mobilisatie adres was aangewezen. Nog dezelfde avond werd de uitrusting voor de dag gehaald en opgepoetst. Donderdagsmorgens om 7 uur moesten wij bij het gemeentehuis zijn om vandaar naar het station in Oss vervoerd te worden. Die dag reden er uitsluitend treinen voor militairen. In Oss aangekomen ging het met de trein via Nijmegen naar Venlo. Ongeveer om 12 uur waren we er. Het zag er groen van de militairen. De eerste wachtpost passeerden we op een brug nabij de kazerne. In het kazernegebouw werden we verder gedirigeerd. Hier ontmoette ik al direct enige oude strijdmakkers van lichting 1935. We kwamen in een patronaatsgebouw terecht bij vele onbekende vrienden. Het eerste wat we moesten doen, was stro halen om te kunnen slapen. De kok had de snert nog niet gereed. We kwamen met twaalf manschappen en een meerdere op een kamer terecht. Ik was op een na de jongste. Er was nog een broekje van twintig jaar. Het was intussen vijf uur geworden, dus de dienst was ten einde. Wij trokken met drie man sterk erop uit. Onderweg kwamen we een stel kleine jongens tegen, die ons almaar vroegen: "Zeg soldaatjes, komen jullie de Pruus tegen houden?" We hebben die avond nog verschillende bezoeken afgelegd en veel verhalen opgehaald uit onze eerste diensttijd. Het was al gauw 10 uur en dus tijd om in het stro te kruipen. We sliepen die nacht geen oog op ons nieuw zacht bedje. De volgende morgen moesten we vertrekken naar een onbekende bestemming. De een zei

naar Breda, de ander naar Utrecht en de derde giste naar Maastricht.

De mobilisatie was dus een feit. Niet dat iedereen zich grote zorgen maakte, tijdens de Eerste Wereldoorlog was het Nederlandse leger ook gemobiliseerd geweest en men was toen buiten de oorlog gebleven. Waarom zou dat nu ook niet kunnen?

Ook de regering leek zich niet zoveel zorgen te maken. In een radiotoespraak op 13 november 1939 zei minister president De Geer dat het Nederlandse volk "rustig en veilig kon gaan slapen."

Stellingen graven

De gemobiliseerde militair werd bezig gehouden met oefeningen en versterken van de verdedigingswerken. Vaak aanvankelijk nog half of geheel in burger kleren en op klompen, omdat men in de eerste weken van de mobilisatie nog te weinig passende uniformen had.

In boerenschuren

De soldaten waren gelegerd in gemeenschapshuizen, patronaatsgebouwen, scholen, maar ook in boerenschuren oude fabriekshallen of zelfs bij burgers.

Zelfs bij burgers

Als de soldaat niet op weekendverlof mocht, kwam de familie de soldaat opzoeken.

In grote getale kwam men kijken hoe echtgenoot, vriend, zoon of broer het maakte en waar hij mee bezig was. Rondleidingen door de verdedigingslinie was normaal en er werden familie kiekjes gemaakt.

Later bleek dat onder deze bezoekers zich ook Duitse spionnen bevonden, die rustig rond konden lopen tussen de verdedigingswerken. Zodoende konden zij alle geschutsofstellingen en kazematten, hoe goed ook gecamoufleerd, in kaart brengen, waardoor deze later bij een aanval makkelijker uit te schakelen waren.

De verdedigingswerken

Hieruit blijkt weer eens te meer dat men de oorlogsdreiging niet serieus nam en bovendien geen idee had van moderne oorlogsvoering.

Intussen had Hitler behalve Sudetenland ook de rest van Tsjecho-Slowakije ingenomen. En op 1 september 1939 vielen de Duitsers Polen binnen na een zogenaamde Poolse provocatie, die echter door de Duitsers zelf in scene was gezet.

Als Poolse militairen verklede Duitse SSers vielen een Duits radiostation in Gleiwitz, aan de Poolse grens, binnen en overmeesterden de medewerkers van het radiostation. Er werd door een van de SSers in het Pools een anti-Duitse boodschap voorgelezen en het "conflict" was er.

Dus trokken op 1 september 1939 Duitse troepen Polen binnen, waarna zoals beloofd, Frankrijk en Engeland de oorlog aan Duitsland verklaarden. De Tweede Wereldoorlog was begonnen.

De spanning in Nederland begon nu ook op te lopen. Majoor Sas, de militair attaché in Berlijn, had al meerder keren gewaarschuwd voor een op handen zijnde Duitse aanval op Nederland. Het bleek telkens loos alarm. De geloofwaardigheid van majoor Sas nam daardoor natuurlijk af, maar later bleek dat Hitler inderdaad meerdere keren het bevel tot de inval in Nederland had gegeven, maar het even vaak om verschillende redenen weer had herroepen.

Op 9 april 1940 vielen de Duitsers Denemarken en Noorwegen binnen. Het besef begon nu door te dringen dat Nederland deze keer de dans niet zou kunnen ontspringen.

Het verdedigingsplan kwam in het kort hierop neer dat er verdragingsgevechten geleverd zouden worden om terug te kunnen trekken in de "Vesting Holland." Dat moest dan verdedigd worden om zo de bondgenoten Engeland en Frankrijk de gelegenheid te geven ons land binnen te komen en dan gezamenlijk de Duitsers weer te verdrijven. Deze "Vesting Holland" bestond uit een gedeelte van Noord Holland, Zuid Holland en Utrecht, zo ongeveer wat wij nu de Randstad noemen. We zullen ons bepalen tot de strijd in zuid Nederland, dus onder de grote rivieren.

Het verdedigingsplan.

De grens werd bewaakt door zogenaamde grensbataljons. Hun taak was om het achterland te waarschuwen als de Duitsers aan zouden vallen. Vervolgens moesten zij zich terug trekken achter de Maas, ondertussen zoveel mogelijk versperringen opwerpend op de invalswegen. Er moesten putringen

volgestort met beton op de wegen geplaatst worden en bomen met behulp van springladingen om laten vallen zodat ze dwars over de weg zouden komen liggen.

Wanneer deze grensbataljons zich over de Maas hadden terug getrokken, moesten de bruggen over de Maas vernield worden om te voorkomen dat de Duitsers makkelijk de rivier over konden steken. Direct achter de Maas, in feite in de westelijke dijk ervan, bevond zich de zogenaamde Maaslinie. Deze bestond uit een keten van bunkers, grote en kleinere eenpersoons bunkers, die onderling waren verbonden door loopgraven. In de grote bunkers bevonden zich zware en lichte mitrailleurs. In de kleine eenpersoons bunker zat een soldaat met een mitrailleur of geweer. De kanonnen, voor zover we die hadden, stonden buiten, vaak aan weerszijde van de brugafrit. Als de brug niet of niet voldoende vernietigd was, konden deze kanonnen de aanvallers proberen te stoppen.

De schattingen over hoe lang de Duitsers hier tegen gehouden konden worden, liepen uiteen van enkele uren tot een dag. De Maaslinie had geen diepte, dat wil zeggen dat wanneer de Duitsers er ergens door waren, de linie als verloren moest worden beschouwd. Er bevonden zich geen troepen achter en vanuit de bunkers kon alleen richting Maas gevuurd worden. Bij een doorbraak zouden de Duitsers de linie van achter uit eenvoudig kunnen uitschakelen. Het was dan ook de bedoeling dat bij een Duitse doorbraak alle militairen uit de Maaslinie zich indien mogelijk zouden terug trekken achter de volgende verdedigingslijn, de "Peel-Raamstelling."

Het Defensiekanaal

Deze stelling lag variërend van 9 tot 20 kilometer vanaf de Maas in Brabant. Hij begon in

Grave met het riviertje de Raam, waarop het speciaal daarvoor gegraven Defensiekanaal aansloot, wat op zijn beurt weer aansloot op de Zuid-Willemsvaart tot de Belgische grens. En daar zat meteen de zwakke plek van deze Peel-Raamstelling, want de Belgische verdediging sloot hier niet op aan. Er zat een gat van 40 kilometer tussen, dus zouden de Duitsers bij een aanval makkelijk via België om de stelling heen kunnen trekken en zo achter de linie komen.

Dit was een van de redenen dat generaal Winkelman besloot het 3de legerkorps, bestaande uit 25.000 manschappen, niet achter de Peel-Raamstelling te plaatsen. Hij achtte de kans te groot dat de Duitsers via het "gat" in België het 3de legerkorps in de flank zou aanvallen wat moeilijk te verdedigen was. Het 3de legerkorps werd nu bij een aanval direct in de Vesting Holland geplaatst en de bezetting van de Peel-Raamstelling werd opgedragen aan de zogenaamde Peeldivisie. Het was slechts in naam een divisie, want het bestond uit een samenraapsel van verschillende grens en infanteriebataljons, maar met weinig ondersteunende onderdelen zoals artillerie, genie, verbindingen enzovoorts.

De commandant van deze divisie was kolonel L.J. Schmidt, die na de oorlog verklaarde: "Ik had geen artillerie, geen pantserafweer, geen verbindingen, geen luchtafweergeschut, geen luchtdoelmitrailleurs, ik had niets, niets, niets." Na de oorlog werd hem ook verweten in de eerste oorlogsdagen meer bezig te zijn geweest met het telkens weer verplaatsen van zijn hoofdkwartier, dan met leiding geven.

Men had vooraf gedacht dat de Peel-Raamstelling "drie dagen, misschien iets meer, misschien iets minder, stand zou kunnen houden."

De verdediging van zuid Nederland was verdeeld in vakken die genoemd werden naar de plaatsen waarin het hoofdkwartier van het betreffende vak zetelde.

Van noord naar zuid waren dat de vakken Schaijk, Erp, Bakel, Asten, en Weert. Voor het verloop van de strijd concentreren we ons op vak Bakel waar Berghemse jongens dienden waarvan de lotgevallen meer of minder bekend zijn.

In de Maaslinie zaten onder andere Bertus Brands (1910-1982), Wim Oliemeulen (1908-1940), en Piet van de Coevering (1916-1979). In de Peel-Raamstelling zat in vak Bakel onder andere Jan van der Heijden (1912-1973). Bertus Brands hield tijdens de meidagen een dagboek bij dat hij nadien uitwerkte.

Een adjudant onderofficier van het 27ste Regiment Infanterie, kortweg 27 RI, het onderdeel waar Jan van der Heijden diende, schreef over deze periode een boek: "Terugtocht uit de Peel" zodat we een aardig beeld hebben van de belevenissen van deze "Berchse Saldaote."

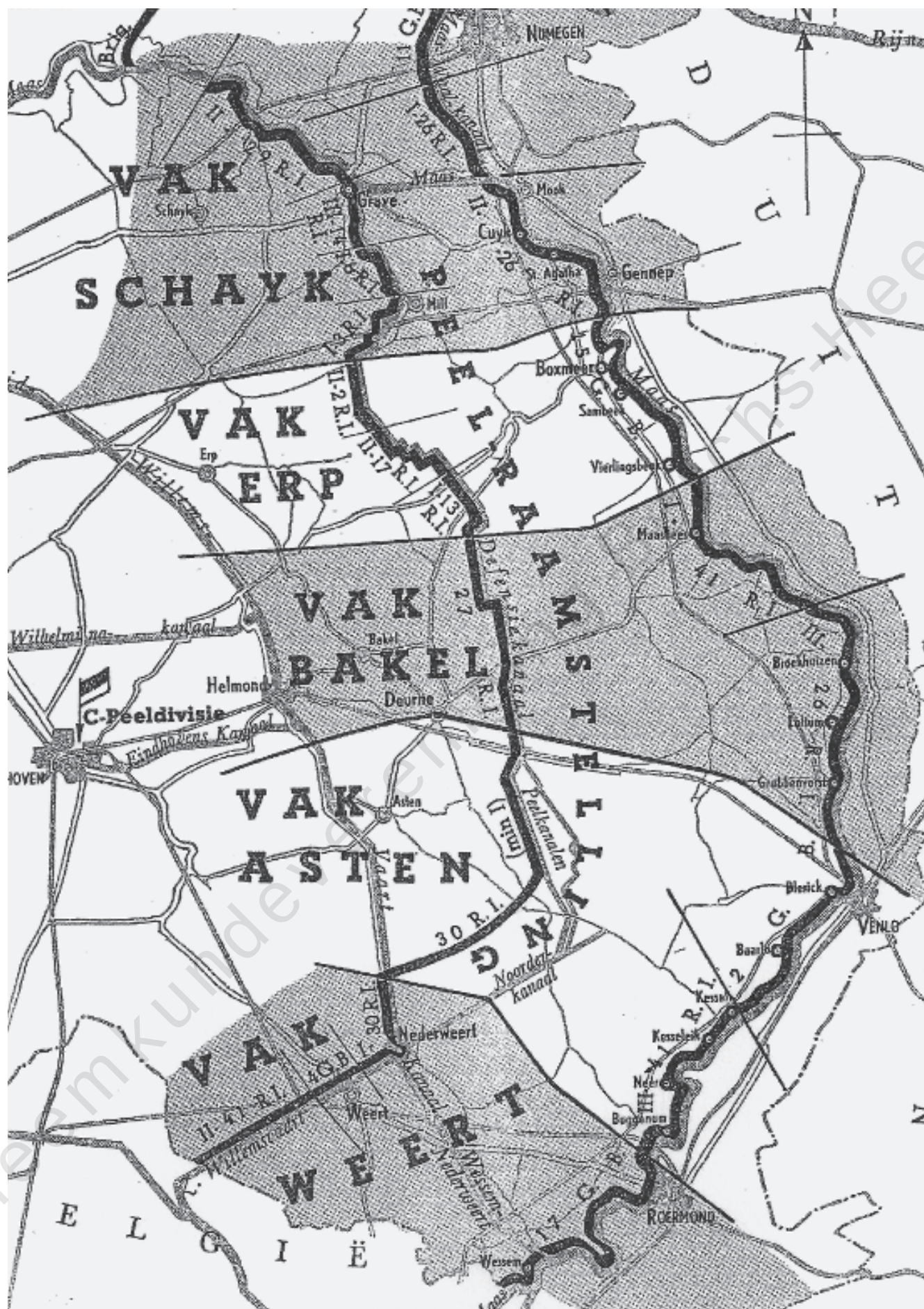
Lb.: Bertus Brands

Lo.: Piet van de Coevering

Rb.: Wim Oliemeulen

Ro.: Jan van der Heijden

Verdedigingsvakken

De Oorlog

Op 9 mei 1940 stuurt majoor Sas, de militair attaché in Berlijn, voor de zoveelste keer de waarschuwing dat Duitsland de volgende dag Nederland binnenvalt. Deze keer is het echter wel waar en vanaf 03.55 uur in de ochtend van 10 mei 1940 trekken Duitse troepen de grens over en is Nederland in oorlog met Duitsland.

Ook in het zuiden wordt de grens overschreden en ondanks de opgeworpen hindernissen van de terugtrekkende grensbataljons, staan de Duitse troepen al snel met een geweldige overmacht aan de eerste verdedigingslinie, de Maaslinie.

Maasbrug bij Venlo

Het vak Bakel loopt aan de Maas van Maashees in het noorden tot bij Venlo in 't zuiden. Het wordt verdedigd door het Eerste bataljon van het 14de Regiment Infanterie, kortweg 1-14 RI, in de noordelijke sector, en 't Derde bataljon van het 26ste Regiment Infanterie, kortweg 3-26 RI, in de zuidelijke sector. Bertus Brands en Wim Oliemeulen liggen in de buurt van Grubbenvorst. Al snel komen in het achterliggende hoofdkwartier de meldingen binnen dat:

- Om vijf uur de Duitse infanterie den hoogen Oostelijken Maasoever bij Grubbenvorst bezet heeft en zich aldaar heeft ingegraven

- Om 05.30 uur de vijandelijke artillerie de kazematten Noord en Zuid van Grubbenvorst onder heftig vuur hebben genomen.

- Kazemat 146 bij het derde vijandelijke schot in het schietgat is getroffen.

- Om 06.30 uur de toestand voor onze zwakke bezetting aldaar hachelijk wordt.

- Het te 08.45 uur aan den vijand gelukt is, ten Noorden van Grubbenvorst met rubber-

boten de Maas over te steken, ondanks hardnekkige en moedige verdediging.

De beruchte Duitse 88 millimeter kanonnen schakelen de grote bunkers, of kazematten, een voor een uit met voltreffers.

Voltreffers

Bertus Brands schrijft in zijn dagboek:....

“dat de Duitsers hun schoten zo goed wisten te plaatsen dat ze haast bij ieder schot doel troffen. Hoe is dat mogelijk??”

Dat er moedig en hardnekkig verdedigd werd blijkt ook wel uit een rapport van de Duitse tegenstander aldaar:

“Der Holländische Soldaat hat an diesem Tage an einzelnen Stellen sehr hartnäckigen Widerstand geleistet. Der Widerstand, den I.R. 192 bei Grubbevorst gefunden hat, zeigte, dass der Holländer kämpfen kann.”

Duitse troepen in Nederland

Als de Duitsers eenmaal de Maas over zijn, hebben de Nederlandse militairen geen schijn van kans tegen die enorme overmacht.

Om te voorkomen dat alle Nederlandse verdedigers door de overgestoken Duitsers krijgsgevangen worden gemaakt, moeten deze achter de Peel-Raamstelling worden teruggetrokken. In de loop van de namiddag van 10 mei ziet een kwart van het bataljon van Bertus Brands en Wim Oliemeulen kans om aan krijgsgevangenschap te ontkomen en via Venraij achter de Peel-Raamstelling te komen. Vlak voordat ze bij de stelling aankomen, worden ze onder vuur genomen omdat ze even voor Duitse soldaten worden aangezien. Er vallen gelukkig geen slachtoffers. De Maaslinie heeft (bijna) aan zijn opdracht voldaan, namelijk de Duitsers één dag tegenhouden.

Het aantal direct gesneuvelden op de eerste dag aan de Maaslinie bedraagt ongeveer 150 man. Tel daar een veelvoud van gewonden bij op voor de trieste balans van de eerste oorlogsdag in het zuiden.

Een groot aantal Nederlandse militairen werd krijgsgevangen gemaakt daar bij de Maas waaronder ook Berghemnaren zoals bijvoorbeeld **Roelof van Erp**, geboren op 21

februari 1909 en overleden 24 maart 1994. Roelof woonde in de Heihoek, tegenwoordig Hoessenboslaan, en was de verloofde van Dien van der Heijden, ook uit de Heihoek. Dien is direct na de capitulatie gaan zoeken naar Roelof in de

buurt van Venlo, maar die zat in een krijgsgevangenkamp in de buurt van Oldenzaal, en werd daar omstreeks 20 juni 1940 vrijgelaten.

Een ander verhaal dat ons via overlevering bereikte over een Berchse Saldaot gaat over Piet van de Coevering, geboren 15 mei 1916 en overleden 27 september 1979. Piet woonde in de Waterstraat. Hij diende in hetzelfde bataljon als Bertus Brands. Het verhaal gaat dat toen zijn groep aan de Maas bijna zonder munitie zat en er niets gebracht werd, hij naar een boer in de buurt is gegaan en daar paard en wagen heeft geleend. Hij is toen naar het munitiedepot gereden en heeft daar

munitie geladen. Hij is terug gereden naar zijn kameraden.

Onderweg werd hij beschoten en moest dekking zoeken tussen de munitiekisten. Toen hij aankwam op de plek waar zijn groep zat, was daar niemand meer, geen Nederlanders maar ook geen Duitsers, helemaal niemand. Piet heeft toen de kisten afgeladen en paard en kar teruggebracht naar de boer. Hij heeft van die boer een overal en een paar klompen gekregen en is lopend en liftend naar Berghem gegaan. Voor Piet was de strijd voorbij.

Een ander bizar verhaal is dat van een andere Berghemnaar **Louis Boeijen**, geboren 24 september 1910 en overleden 10 oktober 1989.

Louis was de zoon van bakker Bertus Boeijen en woonde in de Rogstraat, thans Julianastraat.

Hij diende bij het Tweede bataljon van het 26ste Regiment Infanterie ofwel 2-26 RI. Hij was gelegerd in de buurt van Cuijk aan de Maas. Hier volgt zijn persoonlijk verhaal.

“Donderdagmorgen 9 mei 1940 ben ik uit het ziekenhuis Johannes te Deo te Haarlem ontslagen. Ik was daar behandeld voor mijn niesten, 's Morgens kwam de directeur van het ziekenhuis zijn ronde doen en ik moest mij bij mijn onderdeel 3-2-26 RI in Cuijk melden. Om 11.00 uur zat ik al in de trein. Ik ging over Utrecht naar Oss. Daar stapte ik uit en ging naar Berghem om mijn ouders te bezoeken. Ik was toen nog niet getrouwd. Mijn ouders waren thuis en ik ben toen van 14.00 uur tot 17.00 uur thuis gebleven. Maar ja de plicht roept. Ik ben toen terug gegaan naar Oss, en met de trein via Nijmegen naar Cuijk gereisd. Het was ongeveer een uur of tien toen ik in Cuijk aankwam. Lopend ben ik toen naar Willems gegaan op de Gansaker, een boerderij ongeveer tussen Cuijk en Katwijk. Ik bofte wel want er was volop feest. Er was een bruiloft en ik kon meteen aanzitten. Ik was wel ontzettend moe, de hele dag in de trein gezeten, thuis geweest en dan was

er ook nog de spanning dat er iets zou gebeuren. Die spanning was gewoon voelbaar. Ik hoorde al meteen dat er iets te doen was.

Omstreeks 1.00 uur ben ik naar bed gegaan. Een poos later, ik denk dat het toen ongeveer 3.00 uur is geweest, werd ik wakker van het rumoer, ik hoorde dat de stellingen aan de Maas volledig bezet waren en er alarmtoestand was.

Even later hoorde ik de bommen aan de andere kant van de Maas springen, en ik dacht: "Ik kan mijn kameraden niet in de steek laten. Ik ga mij melden bij kapitein Van Hoogenhuize." Ik heb mij toen mijn uniform aange trokken, de overjas aangedaan en daarover mijn uitrusting.

De weg die rechtstreeks naar Katwijk loopt en naar de commandopost durfde ik al niet meer te nemen omdat daar teveel mitrailleur en geweerkogels vlogen. Ik ben toen naar de spoordijk gegaan en langs de spoordijk richting commandopost welke vlak bij het viaduct lag. Regelmatig zag ik in het veld stofwolkjes van inslaande kogels.

Ik weet niet hoelang ik erop gedaan heb eer ik bij de commandopost was, maar toen ik daar aankwam was er geen kapitein te vinden.

Het vuren uit de richting van de Maas was in hevigheid toegenomen en het was uiterst gevaarlijk geworden. Iemand zei me dat de kapitein aan de andere kant van de weg lag, om dekking te zoeken tegen de rondvliegende granaten en kogels. De weg ter plaatse was hoger gelegen dan het land erachter zodat we betrekkelijk veilig lagen.

Ik meldde mij bij de kapitein en deze droeg mij op, ook te gaan liggen en uit te kijken of dat er Duitsers aan zouden komen. Ik lag ongeveer twee meter van de kapitein. Drie meter rechts van mij lag soldaat Rampen. Ik lag eigenlijk in het midden. Door het zware artillerievuur zijn wij als het ware verdoofd geweest. De kogels floten over ons heen. Granaten spatten op de weg voor ons uiteen en de stenen kletterden op onze helm, takken van de bomen vielen op ons.

Hoe lang we daar gelegen hebben is niet te zeggen. Ik weet wel dat er opeens een stilte inviel, die heel onwerkelijk aandeed. Het was net alsof we verdoofd waren en nu wakker werden. Ik keek op en zag naast mij de

kapitein liggen, Rampen die rechts van mij moest liggen was verdwenen, en ik weet niet wanneer, en ook niet waar hij is heengegaan. Ook de kapitein keek overleidend, we keken elkaar aan maar zeiden niets. Opeens hoorden we aan de andere kant van de weg schreeuwen en kwamen een stel Duitsers door de boomgaard naar de weg toe. "Sieg Heil Sieg Heil" schreeuwden ze. Opeens zagen ze ons liggen. "Hände Hoch, Hände Hoch". Kapitein Van Hoogenhuize stak zijn armen in de lucht terwijl hij overleidend kroop nog, terwijl hij op zijn rechter knie zat, zag ik dat de middelste van de zes of zeven Duitsers zijn geweer op de borst van de kapitein richtte en tweemaal vuurde. De kapitein viel voorover. Ik stond ook met mijn handen omhoog. Ik dacht nou schieten ze mij ook achter mekaar dood. Tot mijn geluk kwam er een Duits officier aanrennen uit de richting van café Van Kempen die riep, "niet schiessen, niet schiessen"... aan deze officier heb ik eigenlijk mijn leven te danken.

Ik ben toen naar boven gestrompeld en moest mijn spullen afdoen, daarna hebben ze mij gefouilleerd. Mijn portemonnee, portefeuille alles moest ik afgeven, ook de brief die ik bij ontslag uit het ziekenhuis had meegekregen. Alles werd doorzocht en nagekeken, mijn portemonnee en mijn portefeuille kreeg ik weer terug, maar de brief van het ziekenhuis hielden ze. Dat was een militair document. Ook keken ze nog in mijn patroontassen, maar die zaten nog hartstikke vol. Er was maar een houder uit en van die houder zat een patroon in de kamer. Ik zag nog dat mijn broodzak terwijl die naar beneden viel open sloeg, en daar aan de binnenkant stond mijn naam, L.J. Boeijen Rogstraat 187, Berghem. Daar lag dus al mijn rommel naast de kapitein. Later zijn daar mensen langs gekomen en die zeiden in Berghem dat ik gesneuveld was.

Als ik op dat moment een mitrailleur had gehad, dan geloof ik wel dat ik geschoten zou hebben. Ik vond dat doodschieten van de kapitein zo barbaars gemeen. Maar ja ik had maar een geweer en dat is maar een keer schieten, ze hadden mij dan al drie keer kunnen neerschieten. Want er gaat beslist iets in je om als je ziet dat ze de kapitein die zich met zijn handen omhoog wilde overge-

ven en je ziet dat ze zo twee keer in zijn borst schieten. Dit was echt een barbaarse streek. Ik dacht wel te zien dat die soldaten flink bedronken waren. Het waren net halve wilden, het schuim stond op hun mond. Direct na dit gebeuren ben ik als krijgsgevangene afgevoerd...”

Het is nu de beurt aan de Peel-Raamstelling om de Duitsers “drie dagen misschien iets meer, misschien iets minder” tegen te houden.

Het restant van het bataljon van Bertus Brands en Wim Oliemeulen gaat evenals de mannen van 1-14 RI in reserve achter de Peel-Raamstelling. Deze wordt in vak Bakel verdedigd door 27 RI, waar onder andere Jan van der Heijden bijzit. Jan is de oudste zoon van Cornelis (Kil) van der Heijden en Anna van Uden en woonde in den Heihoek, later Hoessenboslaan. Op 10 mei 1940 om 21.30 uur komt bij de commandant van 27 RI het bericht van hogerhand binnen dat:

De Peel-Raamstelling om 24.00 uur moet worden ontruimd en dat stelling moet worden genomen achter de Zuid Willemsvaart bij Helmond.

Verbijstering alom bij de mannen van 27 RI. Men heeft hier sinds het begin van de mobilisatie in augustus 1939 de stellingen verbeterd en versterkt en daarna geoefend en nog eens geoefend om de Duitsers op te houden. Nu wordt de stelling opgeheven zonder dat er één schot gelost is of zelfs ook maar één Duitser gezien is. Totaal ongeloof, maar het blijkt wel zo te zijn, om 24.00 uur verlaat iedereen de Peel-Raamstelling richting Helmond.

De Duitse doorbraak

Wat is de oorzaak van deze terug tocht? Daarvoor moeten we even terug naar de vroege ochtend van die tiende mei.

De Duitsers probeerden met pantsertrainen over de Nederlandse grensrivieren ons land binnen te dringen. Een pantsertrain was een gepantserde stoomlocomotief met ervoor en erachter enkele platte wagons met zijbepantsering, waarop zwaar geschut stond. Men wilde zo de spoorbruggen over de grensrivie-

ren ongeschonden in handen krijgen.

Achter die pantsertrain kwam dan nog een personentrein met Duitse troepen, die als het lukte direct achter de linies waren.

De Duitsers zetten in totaal zeven pantsertrainen in, waarvan er vijf voor een opgeblazen spoorbrug kwamen staan en dus niet verder konden. Er werd één spoorbrug opgeblazen door Nederlandse militairen terwijl de pantsertrain zich al op de brug bevond. Deze stortte met donderend geweld samen met de brug in het water.

Dan was er nog het Duits lijntje. Dit was een spoorlijn die liep vanaf Boxtel via onder andere Uden, Cuijk en Gennep in Nederland, en via onder andere Goch in Duitsland naar Wezel.

Ook hier zetten de Duitsers een pantsertrain in om te proberen zowel de Maaslinie als de Peel-Raamstelling te doorbreken. Het Duits lijntje doorkruiste immers, vanuit Duitsland gezien, eerst de Maaslinie bij Gennep en daarna de Peel-Raamstelling bij Mill. Om de kans van slagen groter te maken hebben de Duitsers overval groepen samengesteld om de knooppunten te overvallen. Ook bij het Duits lijntje werd daar gebruik van gemaakt. De groep bestaat uit speciaal daarvoor opgeleide mannen en daarbij zijn ook een groot aantal in Duitsland wonende Nederlanders die bovendien het nationaal socialisme aanhangen. Zij dragen, als zij in actie zijn, vaak Nederlandse uniformen, meestal van de maréchaussee. Het overvalcommando voor het Duitse lijntje is verdeeld in vier groepen. Een groep voor de overval op de bewaakte grensovergang, de tweede groep moet de iets verderop gelegen brug over het riviertje de Niers veilig stellen. De derde groep gaat het station in Gennep overvallen om te voorkomen dat ze daar alarm slaan en groep vier tenslotte moet proberen met een list de grote Maasbrug bij Gennep ongeschonden in handen te krijgen. Deze groepen bevinden zich dus al vóór de officiële aanval van 3.55 uur in Nederland bij hun doelen. Ze komen ongeveer alle vier tegelijk in actie. Om een paar minuten voor vier wordt de grenswacht Zelderheide aangevallen en overmeesterd. Bij het spoorbruggetje over de Niers wordt de commandant gevangen genomen en gedwongen de springlading onder de brug te

verwijderen. De pantser trein met daarachter de personentrein met troepen, kan opstomen richting het station van Gennep. Vlak voor het station ligt een wissel die men zo heeft gezet dat een trein uit de richting Duitsland op een dood spoor terecht komt. Daar staat een wacht bij en men heeft de wissel vastgezet met een hangslot.

Station Gennep

Als de wacht de trein ziet naderen, schiet hij een paar keer in de lucht om zijn kameraden in het stationsgebouw te waarschuwen. De trein loopt inderdaad op het dood spoor, maar veel oponthoud geeft dat niet. De trein rijdt een stukje terug, men vernield het slot en rijdt verder langs het station richting de grote Maasbrug.

Tijdens het oponthoud bij de wissel heeft een marechaussee, die bij de wacht op het station van Gennep hoorde, kans gezien de wacht aan de oostkant van de Maasbrug te bellen en te roepen: "Station Gennep overvallen, laat de brug springen." Zonder antwoord af te wachten belt hij vervolgens zijn baas in de kazerne. Daarna belt hij weer naar de wachtpost bij de brug, hij krijgt wel verbinding, maar de hoorn ligt ernaast. Hij hoort mensen lopen en schreeuwen, maar weet niet wat er aan de hand is.

Wat gebeurde er bij de brug? Ook daar was een overvalcommando actief waarbij enkele Nederlanders in het uniform van de Nederlandse marechaussee optraden. Ze zijn erg goed bekend met de situatie bij de brug, want een van de in Duitsland wonende Nederlanders is getrouwd met een vrouw die in de buurt van de spoorbrug woonde.

Bovendien zat er oorspronkelijk bij deze groep een Nederlander die nog tijdens de mobilisatie dienst had gedaan als wacht bij de brug en dus ook goed op de hoogte was van

de situatie. Deze man is vanuit Nederland gedeserteerd en naar Duitsland gevlucht en daar uiteindelijk bij dit overvalcommando terecht gekomen. Als de groep 's avonds 9 mei richting Nederland vertrekt, krijgt de man wroeging en trekt zich terug. Hij zegt dat hij niet tegen zijn oude kameraden op de brug wil vechten. De wacht aan de oostkant van de brug bestaat uit vier personen. De overvalgroep loopt richting de brug met twee "marechaussees" voorop en twee achteraan en een paar Duitsers ertussen. Ze willen zo de indruk wekken een groep Duitse krijgsgevangenen op te brengen. Op dat moment gaat binnen in de wachtpost de telefoon. Een bewaker loopt naar binnen, pakt de telefoon op en hoort iemand roepen: "Station Gennep overvallen, laat de brug springen." Dat was het telefoontje vanaf station Gennep. De bewaker hoort dan tumult buiten en ziet dat zijn drie maten aangevallen worden. Hij laat de telefoonhaak vallen, pakt zijn geweer en stormt naar buiten. Hij lost een schot, verwondt daarmee een Duitser, maar wordt prompt bewusteloos geslagen.

Een van de "marechaussees" pakt de telefoon en belt naar de wachtcommandant, sergeant Lute, aan de andere kant van de brug. Hij zegt te bellen namens de commandant van de marechaussee te Gennep en meldt dat er twee marechaussees naar de overkant van de brug komen met vier gevangen genomen Duitsers, die afgevoerd moeten worden naar Oeffelt.

Midden op de brug staat een eenzame wacht, die op de hoogte is gebracht van het passeren van het groepje. Met een vriendelijk "goeie morgen" lopen ze langs. De wacht die daar staat is korporaal G. van Lier uit Oss. Hij heeft als taak in geval van nood de lont aan te steken van de springlading om de brug te vernielen. Dit moet zo omdat het ontstekingsmechanisme waarmee het vanaf de oever kan worden gedaan, nog niet is aangebracht. Korporaal van Lier heeft geen vertrouwen in de windlucifers die bij het lont liggen. Hij heeft daarom een sigaar opgestoken zodat hij daarmee in geval van nood de lont kan ontsteken.

Intussen zijn de vier "Duitse krijgsgevangenen," die allen lange zware overjassen dragen, aangekomen aan de overzijde van

de brug. Zij worden daar ontwapend, maar niet zorgvuldig gefouilleerd, want onder die lange overjassen hebben zij nog diverse andere wapens verborgen. Deze worden niet gevonden en zij worden onder begeleiding van een paar Nederlandse militairen afgevoerd richting Oeffelt. Nu rinkelt de telefoon bij sergeant Lute. Hem wordt medegedeeld dat er twee treinen vanaf station Gennep onderweg zijn die doorgelaten dienen te worden. Dit telefoontje is afkomstig van een van de Nederlands sprekende Duitsers aan de andere kant van de brug, maar dat weet sergeant Lute niet.

Om de brug vrij te geven, moet er een zware stalen poort, die aan de oostkant van de brug dwars over het spoor staat, geopend worden. De twee “marechaussees” die de gevangenen afgeleverd hebben, bieden aan de poort wel even open te maken. En zo gebeurt het ook. De twee lopen terug over de brug, pakken de sleutels uit het wachthuisje aan de oostkant en openen de stalen poort.

Korporaal van Lier weet niets van dat telefoontje, ziet alleen dat de zware poort geopend wordt en dat er in de verte twee treinen naderen. Hij belt zijn commandant sergeant Lute, en vraagt of hij de brug moet laten springen omdat er twee treinen aankomen. Sergeant Lute zegt dat hij niets moet ondernemen want dat het Hollandse treinen zijn.

Korporaal van Lier zegt dat hij dat niet geloofd en vraagt nogmaals toestemming de brug te laten springen. Tot tweemaal toe wordt het verboden. De pantser trein duwt twee platte wagens met opstaande kanten voor zich uit. Als de voorste wagon ter hoogte van korporaal van Lier is, springen er twee met machinepistolen gewapende Duitsers vanachter de opstaande kanten vandaan en nemen van Lier gevangenen. Hij stond nog bij de telefoon, vijf meter van het ontstekingslont.

Duitse militairen op brug bij Gennep

Intussen hebben de vier gevangen genomen Duitsers, die afgevoerd werden naar Oeffelt, vrij eenvoudig hun begeleiders kunnen overmeesteren. Ze zijn toen teruggekeerd naar de wachtpost van sergeant Lute en hebben de post buiten gevecht gesteld. De pantser trein en de personentrein met het bataljon Duitse soldaten komt ongeschonden de Maas over. Hij stoomt nu verder richting de Peel-Raamstelling, een afstand van slechts dertien kilometer. Tussen de Maas en de spoorbrug over het defensiekanaal, de Peel-Raamstelling dus, liggen nog wel een aantal kleinere spoorbruggen, maar de bewaking kan niet meer gewaarschuwd worden vanuit de wachtposten bij de Maas.

Bij de spoorbrug over het defensiekanaal was men zich niet bewust van de ernst van de situatie. Men was daar wel sinds 3.00 uur in staat van hoogste paraatheid, zoals in de hele Peel-Raamstelling, maar men was nog niet begonnen met het plaatsen van de zogenaamde asperges. Dit waren zware stalen balken die men in betonnen voetstukken moest plaatsen, die tussen en direct naast de rails waren ingegraven. Ze stonden schuin tegen de rijrichting in, en een trein zou zich daarop te pletter rijden of ontsporen. Maar deze asperges waren dus nog niet geplaatst. De bewakers bij de brug hoorden tegen vijf uur een trein aankomen. Zij ondernamen geen actie, want zij waren niet gewaarschuwd voor de vijand, dus het zou wel een Nederlandse trein zijn. “Ik wist niet dat wij ook zulke dingen hadden” zij een van de bewakers toen de trein vlakbij was. Dat het ook inderdaad geen Nederlandse trein was ervoeren de bewakers heel snel toen zij vanaf de platte wagens beschoten werden en snel dekking moesten zoeken. Zij konden slechts toezien hoe de pantser trein met daarachter de personentrein met Duitse troepen verder Brabant in reden. Het was nog geen vijf uur, de oorlog was nog maar één uur eerder begonnen en de Duitsers waren al door twee verdedigingslijnes gebroken. De twee treinen rijden door tot het dorp Zeeland. Daar ligt een oud rangeerspoor waar de treinen elkaar kunnen passeren. Ook dit was bij de Duitsers bekend.

De troepen uit de personentrein stappen uit en gaan meteen de Peel-Raamstelling ter

plekke van achter aanvallen. Ook zij weten precies waar ze moeten zijn. De pantser trein rijdt weer terug om te proberen nog een troepentrein onder bescherming op te halen. Bij de brug hebben ze echter niet stil gezeten. De asperges zijn geplaatst en enkel moedige geniesoldaten hebben uit een mijnenveld enkele reeds op scherp gestelde landmijnen opgegraven en onder de rails gelegd. Een uiterst gevaarlijk karwei. Maar het resultaat was geweldig. De trein liep met donderend geweld op de versperring, de landmijnen ontploften en er ontstond een enorme ravage. De locomotief liep uit de rails en bleef ternauwernood recht staan. De wagons tui- melden uit de rails en over elkaar, een ervan viel zelfs in het kanaal. De rails werden over tientallen meters verbogen.

Asperges bij Mill nu wel geplaatst

De locomotief liep uit de rails

Een wagon viel zelfs in het kanaal

De Nederlandse militairen konden vanuit hun kazematten geen vuur uitbrengen op de Duitsers want zij hadden alleen schietgaten op het oosten gericht.

De Duitse militairen uit de ontspoorde trein konden nu van achteruit de kazematten uitschakelen en maakten veel krijgsgevangenen.

We keren terug naar vak Bakel. Hier worden 27 RI van Jan van der Heijden en delen van 26 RI van Bertus Brands en Wim Oliemeulen klaargemaakt om te gaan vertrekken tot achter de Zuid-Willemsvaart bij Helmond. Om middernacht van 10 op 11 mei 1940 vertrekt de groep om achter de Zuid-Willemsvaart nieuwe stellingen te betrekken. Alleen zijn er geen stellingen achter de Zuid-Willemsvaart, geen kazematten, geen loopgraven, zelfs geen schuttersputjes. Bovendien is de dijk aan de oostkant, waar een weg op loopt, voor het grootste gedeelte hoger gelegen dan de westkant die verdedigd moet worden. De Duitsers kunnen dus ongezien naderen van achter de hoge dijk. En dat is nog niet alles. Niet alle commandanten in de Peel-Raamstelling hebben het bevel tot terugtrekking gekregen, waardoor het noordelijk deel van de Zuid-Willemsvaart niet wordt verdedigd. In dat stuk bevindt zich de brug over de Zuid-Willemsvaart bij Heeswijk-Dinther die daardoor niet wordt verdedigd waardoor de Duitsers een vrije doortocht hebben, die zij ook gebruiken om richting de Moerdijkbruggen te trekken. De Duitsers komen ook op andere plaatsen vrij makkelijk over de Zuid-Willemsvaart en begint het restant van de Peeldivisie voor zich uit te drijven richting provincie Zeeland.

Dit is geen terugtrekken meer, dit is een wilde chaotische vlucht voor een overmacht aan veel beter bewapende Duitsers die hen op de hielen zitten.

Alle Nederlandse militairen zoeken een goed heenkomen, ze vluchten lopend, per fiets, met auto's, vrachtwagens, met paard en wagen, alles om de Duitsers voor te blijven. Onderdelen worden van elkaar of van hun leiding gescheiden.

Het wordt een grote panische vlucht waarbij ze ook nog eens veelvuldig vanuit de lucht door Duitse jagers worden beschoten.

De legerleiding probeert op verschillende

plaatsen wat structuur in de stroming te krijgen, wat slechts mondjesmaat lukt.

De grotere wegen moeten open blijven om het Franse leger, dat ons komt helpen, door te laten.

De Fransen hoopten een degelijke verdedigingslinie aan te treffen, bemand door het Nederlandse 3de legerkorps. Dit legerkorps was echter door de verandering van strategie geheel binnen de Vesting Holland terug getrokken.

In plaats daarvan troffen de Fransen een structuurloze vluchtende massa aan, die ze “les sales Boches du nord, les traîtres” ofwel de smerige moffen van het noorden, de verraders noemden.

Toen de Fransen te horen kregen dat de oprukkend Duitse troepen hen via België dreigden af te snijden van hun vaderland, keerden zij om, om zo snel als mogelijk via België terug te keren naar Frankrijk.

Hierdoor raakten de wegen in westelijk Brabant overvol met vluchtende Nederlanders en terugtrekkende Franse troepen. Op deze manier een dankbare prooi vormend voor Duitse vliegtuigen, die de wegen constant beschoten en bombardeerden.

Bertus Brands:

“Wij zijn vanuit Helmond via Tilburg richting Breda getrokken. Onderweg werden we gebombardeerd en beschoten en er vielen onder onze jongens weer slachtoffers. We moesten onder bommen en in greppels dekking zoeken voor de vliegtuigen.”

Een adjudant van 27 RI (van Jan van der Heijden)

“Even buiten Tilburg cirkelden de vijandelijke vliegtuigen. Wij reden vrij goed gedekt onder de kruinen der bommen en de vijandelijke piloten waren hoog. Daar ineens het motorengeronk dichterbij, ze hadden blijkbaar voldoende verkend en kwamen nu lager.

“Dekken, dekken.”

Vervaarlijk dicht schuurden de Stuka's over de weg en wij konden het geratel der mitrailleurs waarnemen. We konden er gerust op voorbereid zijn dat onze weg nog onder vuur wordt genomen vóór wij Breda hebben bereikt. En weer klinkt het “Dekken, dekken adjudant daar komen ze weer.”

Een onbekende artillerieofficier:

“Het gaat maar door, telkens weer, telkens opnieuw. Ik krijg het gevoel dat het me niets meer kan schelen, dat ik blijf liggen en er verder mee ophoud mee te doen met deze krankzinnige oorlog, die geen strijd meer is maar een zenuwslopend opgejaagd worden, verder, zonder tegenweer, zonder respijt, zonder rust, zonder een ogenblik herademing. Al bijna een uur liggen we hier. Daar razen ze weer met hun mitrailleurs en bommen. Ik voel dat mijn zenuwen de paniekgrens bijna bereikt hebben. Ik verdom het verder, ik blijf hier liggen tot....”

Behalve de ellende van de beschietingen was er nog het wantrouwen van verschillende onderdelen die elkaar niet kenden. Er waren hardnekkige geruchten dat er Duitse parachutisten in Nederlandse uniformen gedropt waren. Overal vermoedde men vijandelijke agenten en parachutisten. Ook de groep van Bertus Brands krijgt hiermee te maken.

Bertus Brands:

“Wij zaten in de buurt van Hoogerheide op een afgelegen boerderij, waar we wat konden eten en rusten. We zaten nog maar net of we werden beschoten door een snelvuurkanon en mitrailleurs, dwars door de schuur. Een paar jongens uit onze groep werden getroffen en ook de twee paarden van de boer werden het slachtoffer. De boerderij was omsingeld dus er zat niets anders op dan ons over te geven. En daar kwamen ze aan de Hollandse militairen met de bajonet op het geweer. Wij moesten met de handen omhoog, de bajonetten achter ons, naar hun commandant. Men had hem verteld dat er Duitse parachutisten in Nederlandse uniformen in de boerderij zaten.”

De meeste terugtrekkende of vluchtende troepen waren inmiddels Breda voorbij, zij konden daar ook niet blijven. Breda moest op 12 mei geheel geëvacueerd worden op last van de Franse commandant, omdat Breda “met de gehele Franse strijdmacht” verdedigd zou worden. Aldus zaten er op 12 mei nog eens 45.000 extra vluchtelingen op de west Brabantse wegen en maakten de chaos nog completer.

Bertus Brands gaat in zijn verhaal nog even terug naar Roosendaal.

Bertus Brands:

We hebben onderweg ook nog een stad aangetroffen waar de vrouwen langs de weg stonden met melk en eten en zelfs kwatta's (chocolade reep). Ze riepen: "Jongens pak het maar gerust aan wij zijn echte Hollanders."

Men was gewaarschuwd geen eten aan te nemen omdat dat wel eens vergiftigd zou kunnen zijn! De groep van Bertus Brands werd inmiddels geaccepteerd door de militairen die hen eerst gevangen namen. Gezamenlijk trokken zij over de Schelde naar Hulst in de provincie Zeeland. Dat was niet ongevaarlijk want de Schelde is daar breed en volgens Bertus "was de lucht zwart van de vliegtuigen." In Hulst hebben Franse troepen stellingen betrokken en de groep van Bertus wordt doorgestuurd naar Axel. Hier lagen veel Nederlandse militairen in stelling en het is meer dan waarschijnlijk dat zich daar ook Jan van der Heijden bevond. Want alle militairen die zich in Axel bevonden zijn gezamenlijk verder getrokken.

Hier hoorden zij ook van de capitulatie van Nederland, behalve het stuk van Zeeland waar zij nu zaten. De Duitsers voerden de druk steeds op en zij moesten steeds verder terug trekken. Via Fillipine, IJzendijke, en Oostburg kwamen zij aan in Aardenburg vlak bij de Belgische grens.

Hier kregen zij van de Franse troepen het bevel naar België te gaan. De Fransen trokken ook terug om, zoals eerder vermeld, te voorkomen dat ze afgesneden werden van Frankrijk. De Nederlandse militairen moesten in België wel al hun wapens inleveren.

Bertus Brands:

"Toen werden wij zwaar getroffen omdat wij, na ons lang verdedigd te hebben, Nederland moesten verlaten en onze wapens af moesten geven. We stonden op aarde te kijken als een schooier."

Ze gingen naar Brugge, hebben daar overnacht en de volgende dag weer verder richting Oostende. Ook in België zaten de wegen vol met vluchtelingen en de Nederlanders

probeerden zoveel mogelijk te helpen met het dragen van koffers en het duwen van handkarren en zo. Oostende werd zwaar gebombardeerd en brandde hevig. Ze zijn vandaar verder getrokken naar Nieuwpoort waar ze voor het eerst weer eens een paar sneetjes brood kregen, meer was er niet. Verder weer richting Veurne.

Bertus noemt dit een evacuatieoord omdat vele mensen uit de wijde omgeving hier een veilig heenkomen zoeken. De Nederlanders willen hier niet blijven omdat zij als militairen nog steeds een aanvalsdoel kunnen zijn voor de Duitse vliegtuigen en zodoende de burgers in gevaar brengen. Verder maar weer.

Ze komen aan de Franse grens en komen om 18.00 uur aan in Duinkerke. Het is dan 19 mei 1940.

De soldaten worden ondergebracht in twee oude kazernes, "Jean Bart" en "Central." Op de Jean Bart kazerne staat met grote letters dat het in 1859 werd gebouwd. Een soldaat reageerde "De niet minder grote stofnesten en vuile plekken verkondigen even duidelijk, dat het sinds datzelfde jaar naar alle waarschijnlijkheid nooit meer schoongemaakt is."

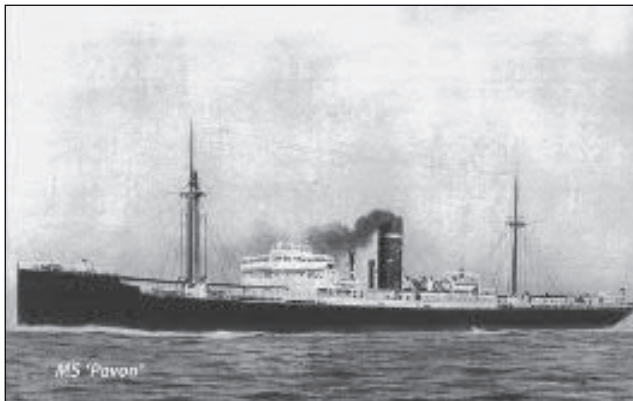
De Jean Bart kazerne

In totaal zijn er ongeveer 2.000 Nederlandse militairen verzameld en men begint in de kazernes met het registreren en herindelen in nieuwe compagnieën van ongeveer 150 man. Samen vormen zij het nieuwe regiment 50 RI.

Veel soldaten verkozen een overnachting in de buitenlucht boven die in de kazernegebouwen, omdat de Duitse bommenwerpers erg actief waren.

De Fransen waren niet blij met de Nederlandse militairen. Zij hadden niet veel op met de "Boches du nord" die ze verweten te lang neutraal te zijn gebleven en te kort te hebben gevochten. Ze wilden van ze af, hadden genoeg te stellen met de oprukkende Duitsers. De regionale commandant generaal-majoor Watrin stelde daarom een boot ter beschik-

king om de Nederlanders af te voeren naar het zuidelijker gelegen Cherbourg. Daar zouden de militairen herbewapend worden om ingezet te kunnen worden tegen de Duitsers. Op maandag 20 mei 1940 werd om ongeveer

De Pavon

10.00 uur begonnen met de inscheping op de “Pavon.”

De Pavon was een zogenaamd stoom-shelter-deck vrachtschip met drie grote ruimen, een voorruim, een middenruim, en een achterruim. Men had een tussendekgemaakt door schotten over stalen dwarsbalken te leggen. Op dat tussendek moesten de soldaten plaats nemen. Er werden 1435 soldaten ingepropt, waaronder tenminste 3 Berchse Saldaote, Bertus Brands, Wim Oliemeulen en Jan van der Heijden. De mannen zaten of lagen dicht op elkaar op het tussendek. Er waren geen banken, geen WC's, er was geen water en geen eten. Er waren geen zwemvesten en de reddingsboten waren slechts berekend op de normale bemanning van 40 personen.

In het onderruim lagen nog balen kapok, die een benauwde lucht afgaven. Het was bovendien door de aanwezige kapok verboden te roken.

De militairen mochten niet op het bovendek komen om niet door Duitse vliegtuigen waargenomen te worden. Om half tien 's avonds vertrok de boot. De militairen waren dus toen al bijna twaalf uur zonder verzorging aan boord. Als escorte voeren vier Franse marinebootjes, jagers, mee en een tanker.

Na de oorlog werd een “Krijgsgeschiedkundig onderzoek” gedaan in opdracht van de Generale staf.

“Het verslag is samengesteld op grond van 90 verhooren en 595 ter zaken uitgezonden

en beantwoorde vragenlijsten,” aldus het hoofd van het onderzoek bureau.

“Om plusminus 21.30 uur vertrok de “Pavon” uit de haven van Duinkerke. Na eenige mijlen te hebben afgelegd, deed te plusminus 22.30 uur een Duitsch vliegtuig een eerste mitrailleursaanval op het schip, waardoor de veldprediker Greeven aan den schouder werd gewond.

Nadat vervolgens een tweetal bommen naast het schip waren geworpen, kwam om 23.50 uur een voltreffer in het middenruim aan de zijde van de commandobrug. De bom drong door tot het onderruim en stak de balen kapok aan stuurboordzijde in brand. Bovendien werden tengevolge van de explosie de luiken, welke de afscheiding tusschen middenruim en onderruim vormden, weggeslagen, waardoor de daarop gelegen 50 á 60 man grotendeels in het onderruim terecht kwamen.

Doordat tusschen het midden-onderruim en het voorste onderruim een open verbinding was, werden ook in het voorruim de luiken weggeslagen en belandden ook daar plusminus 10 militairen in het onderruim.

Een en ander veroorzaakte een paniekstemming, welke voornamelijk tot uiting kwam in het middenruim en in het voorruim, waar men zich verdrong om aan dek te komen, wat tot gevolg had, dat nog enkele militairen in het onderruim vielen. De paniek werd nog verergerd, toen na de bominslag het vliegtuig nog twee keer terug keerde en het schip mitrilleerde, waardoor aan dek nog enkele werden getroffen. Ook werd nog een bom afgeworpen, die gelukkig geen verdere schade aanrichtte.

Verschillende sprongen van boord. Hoewel het aantal dezer moeilijk valt te benaderen, kan worden aangenomen dat dit aantal de 15 niet te boven gaat. Van enkelen is met zekerheid bekend, dat zij veilig aan wal gekomen zijn.

Anderen trachtten zich te redden in sloepen. Eén sloep bleef, na gestreken te zijn, aan één der touwen hangen en kon eerst nadat de sergeant Roons dit had doorgesneden, regelmatig wegvaren. De sergeant Roons verklaart, dat men vele malen “Help, help” hoorde roepen van mensen, die te water lagen, doch dat geen reddingspogingen werden gedaan, omdat de sloep al te vol was. Na 30 minuten

rondgevaren te hebben werd deze sloep opgepikt door de Franse jager “Chassaue 41.” Op de “Pavon”, die inmiddels afgebogen was en rechts op de kust voer, speelde zich het volgende af. In het middenruim werden aan 3 zijden touwen neergelaten, waarlangs ongedeerd en lichtgewonden naar boven klommen en op werden geheschen. Ook in het voorruim werden tot dit doel enige touwen neergelaten. De dienstplichtig sergeant J.A. van Nieuwenhuizen, die zich in dit ruim bevond, is in het voorste onderruim afgedaald. Na twee gewonden een trapje naar boven te hebben gewezen en een derde gewonde aan een touw te hebben vastgebonden, zag hij door de opening in het tussenschot de brandende balen kapok in het onderste middenruim. Bij het schijnsel hiervan kon hij een achttal gewonden zien rondkruipen. Hij is in dit ruim doorgedrongen en heeft de acht gewonden aan touwen gebonden, waarna ze opgetrokken konden worden. Toen men evenwel met blusschen begon, ontstond er zoveel rook, dat hij zijn verdere reddingspogingen moest staken en na veel moeite gelukte het hem zichzelf aan dek te laten hijsen. In ditzelfde tijdsbestek is vaandrig J.Sietses met enige anderen, o.a. de dienstplichtige soldaat J. van den Bogert, in het middenruim afgedaald om de zich daar bevindende gewonden naar boven te vervoeren. De gewonden, die boven kwamen, werden ter plaatse waar zij aan dek werden gebracht, behandeld. Dr. Stevens bevond zich aan stuurboord, Dr. Wachters aan bakboord. Ook Dr. A.C. Taverne en Dr. J. Kolsters verleenden bijstand. Hulpaalmoezenier Lam verleende geestelijke bijstand. Nadat het meerendeel der gewonden aan dek was gebracht, is men met blusschen begonnen. Tijdens dit blusschen is Dr. Stevens afgaande op het schreeuwen en kermen van een gewonde, in het middenruim afgedaald, doch heeft dezen gewonde niet kunnen vinden. Het blusschen ging zeer snel, doordat het schip, lek was geslagen en water maakte. Na het blusschen is allereerst Dr. Wachters in het middenruim afgedaald, waar hij op het gangpad rond het luik naar het onder-ruim circa 20 lijken heeft waargenomen. Een man, die onder een, waarschijnlijk door explosie naar boven geworpen, baal kapok lag,

kon door hem worden bevrijd. In het onderste ruim kon hij evenwel niet veel zien. Daarna zijn nog een vijftal militairen, waaronder dienstplichtig sergeant J. Zwanenburg in het onderste middenruim afgedaald. Dit ploegje heeft een 10-tal gewonden gevonden (waarschijnlijk ook enkele lijken) en naar boven gebracht.

Intusschen was de “Pavon” ter hoogte van Oye Plage (plm. 12 km. N.O. van Calais) op het strand vast gezet (tusschen 0.30 en 1.00 uur).”

Een kapitein aan boord verteld het volgende:

Kapitein Gudde:

“Het werd 10 uur, 11 uur, half 12, de boot voer ons Zuidwaarts. Toen hoorden velen het zwakke motorengeronk van een vliegtuig. Het zwol aan, werd sterker en sterker, we hoorden het vlak boven ons schip op niet te grote hoogte. We hoorden het droge geluid van een mitrailleur, kogels kletterden op het dek...Langzaam verdween het geronk. Het schip voer rustig verder...”

Weer motorgeronk, sterker en sterker, weer mitrailleurvuur, toen een flinke schok. Er ontstond een gemengde stemming.

Weer kwam motorgeronk, heel laag, mitrailleurkogelregen, weer een hevige ontploffing. Het schip kraakte in al zijn voegen.

Gelukkig bleek toch nog het doel gemist te zijn. Nu ontstond een angststemming. Onder de officieren vroeg men zich af, of het niet nodig was het schip koers te doen zetten naar de meest naburige haven. Rustig zette de boot zijn reis voort.

Weer opnieuw dat vreselijke motorgeronk, het gieren van de Stuka op geringe hoogte, weer een hevige ontploffing, nog heviger trillen van het schip....

Nu gingen enige officieren naar de kapitein van het schip om hem te verzoeken zijn koers te wijzigen. Het antwoord was een weigering. Hij had zijn instructies, die hij te volgen had. Weer opnieuw een bomaanval, een hevige ontploffing. We voelden, dat het schip getroffen was. Een vuile smerige damp en een vuurgloed steeg op uit het middenruim. Wat een paniek. Een gehuil en gekerm steeg op, die het bloed deed verstijven. Ieder wilde zo spoedig mogelijk aan dek zijn.

Dit schouwspel te beschrijven gaat boven mijn macht.

De boot maakte een scherpe wending en voer op de kust aan. Verwachtend dat het schip in tweeën zou breken, sprongen verscheidenen vanaf het dek in zee, daartoe gesuggereerd door de Franse bemanning.

Enigen werden door onze koene zwemmers gered, o.a. de veldprediker, die bij een der eerste aanslagen door een bombscherf aan de schouder gewond was en zich met een touw van het schip had doen zakken; van verscheidenen zag men later de lijken rondom het schip.

In paniekstemming vlogen velen naar de reddingsboten, een ervan sloeg om en allen kwamen in zee terecht. Enigen hiervan zijn nog gered. De Franse matrozen gaven de raad van aanwezige balken vlotten te maken om daarmee het schip te verlaten. Ik heb er mensen mee bezig gezien, doch ik heb me daar niet verder mede bemoeid, daar er op de boot nog werk in overvloed was.

De toestand op de boot was verschrikkelijk, zwaargewonden en minder zwaargewonden kermde en riepen om hulp, en intussen waren nog velen in het getroffen ruim, waarin men water spoot om de brand te blussen. Enkele moedige kerels, waaronder een sergeant-majoor, lieten zich in het ruim afzakken, bonden de nog levende mannen een touw onder de oksels. Vanaf het dek werden zij dan opgetrokken. Op deze wijze zijn nog velen gered. De commandant uit Helmond is ook op deze manier uit het ruim gehaald. Velen, die reeds vroeger aan dek geklommen waren, waren door de druk der vroegere explosies wederom in het ruim gestort, vandaar dat veel gewonden ruggenwervel, been en armbreuken hadden.

Daar de ruimte op het dek van een vrachtschip maar gering is en ongeveer een elfhonderd man zich op deze beperkte ruimte bevond, gaf dit zeer veel moeilijkheden in verband met de verzorging der gewonden. De drie aanwezige militaire artsen hadden handenvol werk en werden telkens en telkens weer bij nieuwe gevallen geroepen. Ook aalmoezenier Lam, was onvermoeid in het verlenen van geestelijke hulp. Pas knielde hij bij een stervende neer, of weer werd hij bij nieuwe gevallen geroepen.

Nog eenmaal keerde het vliegtuig terug en liet twee bommen vallen, die gelukkig geen doel troffen, anders was niemand meer levend van de boot gekomen, want deze was toen nog in volle zee. Dit was de laatste aanval. In volle zee zagen we nog een schip in vuurgloed, rechts brandend Calais, links brandend Duinkerke.

Intussen was op het schip, wat rust gekomen. Vele dienstvaardige handen beijerden zich hulp te verlenen, door de gewonden naar een rustiger plekje te dragen, de dokters te helpen bij het spalken van gebroken armen en benen, de zwaargewonden te ondersteunen, door water te geven aan de vele gewonden enz. enz. Dokter Stevens en de aalmoezenier Lam gaven de leiding.

Enkele kleine Franse vaartuigen waren ter hulpverlening naderbij gekomen en namen een deel der opvarenden en gewonden van de "Pavon" over, tot het aflopende water dit verder onmogelijk maakte.

De Pavon op het strand

Weldra kwam de "Pavon" geheel droog te liggen. De rest van de gewonden werd nu, op planken gebonden, aan touwen naar beneden gelaten, waar de inmiddels uit 't kustdorpje Oye Plage gearriveerde wagens zorgden voor vervoer naar het hospitaal in Calais. De ongeveer 70 doden, die in 't middenschip lagen, mochten helaas niet meer worden geborgen."

Bertus Brands:

"De middelste ruimte werd het zwaarst getroffen. Toen begon de ellende. De mensen springen overboord om te proberen de kust te bereiken, alsof het een klein riviertje is waar ze over moeten. Geen schijn van kans natuurlijk.

Velen konden zichzelf niet redden en moes-

ten gered worden.

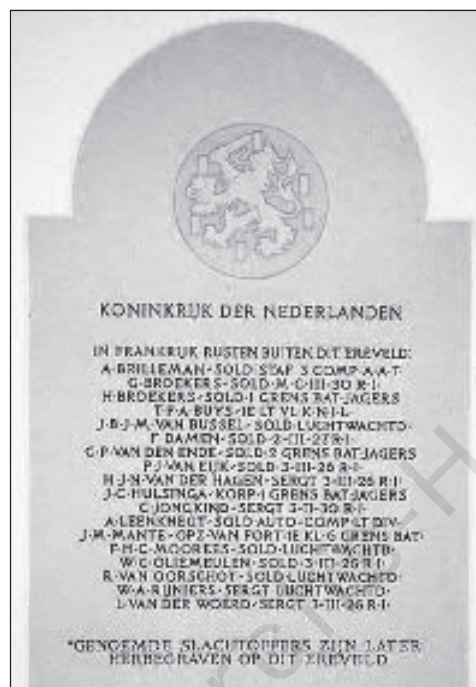
Dat hulpgeroep, ze riepen om moeder, ze riepen om Gods hulp. Ze kropen tegen wanden en randen op. Velen lagen in dat bomgat en konden zichzelf niet redden. De mannen van de Franse marine, van de begeleidende jagers, deden wat ze konden, maar ondanks alles waren er velen in zee gesprongen en verdronken. Er waren veel doden en gewonden op het schip. Ikzelf was ook gewond aan arm

Hier is goed de schade van het middenschip te zien

en ribben.”

Om ongeveer twaalf uur, in de nacht van 20 op 21 mei 1940, kreeg de Pavon dus een voltreffer midscheeps. De bom sloeg een enorm gat en drong door tot in het onderruim waardoor de kapok ontbrandde. De kapitein wendde nu de steven en zette de boot op de kust in de buurt van het plaatsje Oye Plage, 12 kilometer Noord oost van Calais. Door de grote diepgang van het schip lag het nog wel ongeveer één kilometer uit de kust. Maar het werd eb en om ongeveer half drie in de ochtend, lieten de eerste niet gewonden zich langs touwen in het water zakken. Ze moesten dan nog wel ongeveer honderd meter zwemmen om verder wadend de kust te bereiken. Om half vier was de eb zover gevorderd dat het schip droog lag. Men kon zich nu via de touwen op het strand laten zakken, wel een hoogte van twaalf meter! Ook de gewonden liet men op planken via touwen naar beneden zakken. Om 5.00 uur is dokter Stevens nog eens het hele schip doorgegaan om te kijken of er nog gewonden waren. Hij trof echter alleen nog lijken aan. Het totaal aantal doden ligt tussen de 50 en 70. Het juiste aantal is moeilijk te bepalen vanwege de gebrekkige administratie.

Gedenksteen van Wim Oliemeulen in Frankrijk

Wim Oliemeulen was een van de gesneuvelde. Wim werd op 13 januari 1908 geboren in de Helstraat, tegenwoordig Runselstraat. Hij was de oudste zoon van Martinus Oliemeulen en Adriana van Berkel. Het gezin is later in Herpen gaan wonen.

Het lichaam van Wim is nooit gevonden. Het zou kunnen dat hij is verdronken, maar het kan ook zijn dat hij is gesneuveld aan boord van de “Pavon.”

De militaire artsen en aalmoezenier Lam hebben nog wel geprobeerd de stoffelijke overschotten uit de boot te halen, maar zij mochten niet meer aan boord van de Engelse wachtposten die inmiddels bij het schip stonden. De slachtoffers op het schip zijn nooit meer geborgen. De Duitsers hebben het schip later als doelwit voor schietoefeningen met kanonnen gebruikt, waardoor het geheel is uitgebrand.

Er werden ook nog ongeveer honderd gewonden van boord gehaald, en daar was ook een man uit Berghem bij namelijk Bertus Brands. Bertus werd geboren op 2 maart 1910 als oudste zoon van Dorus Brands en Sisca Boeijen. Zij woonden op Heide C 3 later Danenhoefstraat 1. Bertus werd naar het militair hospitaal in Calais afgevoerd, hierover later meer.

Aalmoezenier Lam:

Ikzelf verliet het rampzalige schip voor de tweede maal te ruim half vijf in de ochtend om met 't laatste autotransport mede te gaan naar Calais, teneinde contact te zoeken met de Franse autoriteiten om van hen verdere instructies voor de commandant

onzer troepen te verkrijgen.

Verder moest ook de ravitaillering van onze jongens worden geregeld, want in het gehucht was nagenoeg geen eten te bekomen, ook omdat de bewoners zelf op het punt stonden te evacueren.

Circa half tien arriveerde ik met dit laatste transport gewonden te Calais. Ik bezoek de circa 70 á 80 zwaargewonden van de "Pavon" en daarna de commandant van Calais. Twee volle uren werd ik van het kastje naar de muur gestuurd, dan eindelijk tref ik hem. De voorkomende officier belooft me een kwartier voor onze troepen te zullen aanwijzen en hij zal tevens trachten voor voeding te zorgen.

De niet gewonde militairen, ongeveer 1100 man waaronder Jan van der Heijden werden verzameld bij het dorpje Gravelines. In de namiddag kregen zij van de Fransen het bevel zich naar het dorpje Coquelles te begeben. Een tocht van ongeveer 20 kilometer, waarbij zij regelmatig dekking moesten zoeken voor Duitse vliegtuigen. Ze werden in drie grote boerenhoeven ondergebracht.

Krijgsgeschiedkundig Onderzoek:

"Kort na den middag kwam het bevel naar Coquelles, 3 kilometer ten zuiden van Calais, af te marcheren, waar verdere bevelen zouden worden gegeven. Door de aanwezigheid van Duitse vliegtuigen, waarvoor men zich moest dekken, werd de marsch aanmerkelijk vertraagd, zodat men eerst na het invallen van de duisternis Coquelles bereikte. De troep werd in een drietal grote boerderijen ondergebracht.

22 en 23 Mei 1940 verliepen zonder bijzondere voorvallen. Het enige opwindende in deze

dagen was de aanvoer van een hoeveelheid noodrantsoenen (beschuit) op den eersten dag en van een halve koe op den volgenden dag. Voorts werd op 23 mei nog telefonisch contact opgenomen met den Nederlandsen gezant te Londen en werd dezen verzocht te willen bewerkstelligen, dat de troep door Nederlandsche oorlogsschepen zou worden gehaald. De gezant zegde wel toe pogingen in het werk te willen stellen, maar kon uiteraard geen vaste toezeggingen doen.

De door den Franschen commandant toegezegde bevelen bleven uit en op 24 mei kwam het detachement Nederlandsche militairen tusschen de Fransche en de Duitsche linies in.

Majoor Bruijn heeft toen met de officieren een bespreking gehouden, betreffende de situatie waarin zij waren gekomen, hierbij werd besloten zich aan de Duitsers over te geven.

Te plusminus 14.00 uur werd dit besluit door één der officieren aan de verzamelde troep medegedeeld. Ongeveer één uur later verschenen drie Duitse artilleriesverkenners, die, na door Dr. Stevens en Aalmoezenier Lam te zijn ingelicht, zich radiografisch met hun commandant in verbinding stelden.

Een der verkenners werd aangewezen om de Nederlandsche militairen achter de Duitsche linies te brengen. Hierbij moest een onder artillerie- en mitrailleurvuur liggend stuk bouwland worden overschreden, waarbij de dienstplichtige soldaten Th.H.Beunen en L. van Loo, alsmede H.G.K. van Sonsbeeck, die zich te Zeeuwsch-Vaanderen bij de Nederlandsche troepen had aangesloten, sneuvelen. Zij zijn ter plaatse in de hoeve van M. Mobailly begraven.

Na een marsch van 20 kilometer werd La Maronise bereikt. De majoor Bruyn, die tijdens dezen marsch door een scherf van een uit een vliegtuig afgeworpen bom aan het hoofd werd getroffen, werd aldaar in een Duitsch hoofverbandplaats opgenomen. Dr. Stevens en Dr. Wachters werden ook naar deze hoofverbandplaats gezonden om de behandeling van de Belgische, Engelsche, Fransche en Nederlandsche gewonden op zich te nemen.

In La Marquise werden de Nederlandsche krijgsgevangenen met de Belgische, Engelsche en Fransche in één colonne verenigd

en nog dienzelfden dag werd afgemarcheerd naar het op plusminus 11 kilometer afstand gelegen plaatsje Le Waast, dat 's nachts werd bereikt. De verdere nacht werd hier in de openlucht doorgebracht.

Den 25 ste mei werd weer verder getrokken naar het stadion te Desyren, 10 kilometer, waar reeds duizenden krijgsgevangenen aanwezig waren. Des namiddags marcheerden alle krijgsgevangenen, naar schatting 15.000, af naar Montreuil, 26 kilometer, waar men in de laten avond aankwam.

Den volgende morgen, 26 mei, werd den Nederlanderschen troepen medegedeeld, dat zij naar hun land zouden worden teruggevoerd. Er werden toen twee groepen, elk van 550 man, gevormd; de eerste onder bevel van den reserve kapitein der speciale diensten C.J. Gudde, de tweede onder bevel van reserve kapitein A.H. Donker. De aalmoezenier Lam nam de algemeene verzorging op zich.

Dien dag zou naar Hesdin, 23 kilometer, worden gemarcheerd. De troep kon evenwel door de groote vermoeidheid en door het gebrek aan voedsel den laatste dagen, niet verder komen dan Brimeuz, vijf en een halve kilometer.

Aalmoezenier Lam kreeg van de Deutsche autoriteiten toestemming dien dag in dit plaatsje te blijven. In den morgen van 27 mei bereikte men na een marsch van eenige uren Hesdin, 17 kilometer, waar de troep werd vrijgelaten en eenige inkoop kon doen. Plusminus 90 man wisten hier een rijwiel te bemachtigen en wisten daarmee een der eerste dagen van Juni Nederland te bereiken.

De overigen marcheerden dien dag nog door naar Ligny, 23 kilometer, waar de nacht werd doorgebracht. In den avond van 28 mei werd Doullens, 18 kilometer, bereikt, waar zieken en voetzieken door Fransche doktoren werden onderzocht, met het resultaat dat den volgende dag 165 voetzieken onder bevel van den reserve kapitein Gudde werden achtergelaten. Toezegging was verkregen, dat zij op auto's verder zouden worden vervoerd. Het gros van dit detachement, 130 man onder bevel van den reserve 2e luitenant J.R. Grool, werd met een autocolonne medegenomen. De overige 35 man, waarbij de kapitein Gudde was gebleven werden gedeeltelijk per

rijwiel en gedeeltelijk per auto naar Cambrai gedirigeerd.

De colonne marcheerde 29 mei naar Irles, 40 kilometer, en op 30 mei via Bertincourt naar Villers-Plouich, 30 kilometer.

Vanaf Bertincourt werd het detachement onder Deutsche geleide gesteld. De sterkte was langzamerhand aanmerkelijk geslonken, doordat voetzieken achterbleven, terwijl anderen bij groepjes of alleen, langs andere wegen trachtten het vaderland te bereiken. Den volgende morgen, 31 mei, waren dan ook nog slechts 230 man aanwezig, waarmede naar Cambrai, 18 kilometer, werd gemarcheerd. Van hieruit werd per trein naar Charleville gereisd, welke plaats in den avond van dien dag werd bereikt. Men werd hier ondergebracht in een kazerne waar reeds enkele duizenden Belgische en Fransche krijgsgevangenen aanwezig waren. In den namiddag van den eersten Juni werd een groot aantal krijgsgevangenen, waaronder het Nederlandsche detachement met vrachtauto's overgebracht naar Neufchateau in België. In den morgen van den 2de Juni werd de reis per trein voortgezet naar Trier. Hier werd men ondergebracht in een krijgsgevangenkamp. Dit kamp werd eerst weer op 6 Juni verlaten en in den avond van dien dag werd Gerolstein bereikt.

Op 7 Juni werd de laatste etappe naar het Vaderland afgelegd en tegen middernacht werd het station Maastricht bereikt, vanwaar den volgende dag allen met verlof naar hun haardsteden werden gezonden."

Afschrift Rapport Bulle 1-6-1940

Ondergetekenden verklaren:

- Dat op maandag 20 mei 1940 omstreeks 11 uur een detachement van ongeveer 1500 Nederlandsche soldaten, waaronder eenige officieren (ongeveer 25) zich hebben ingescheept op het s.s. Parus van Franse nationaliteit. Commandant was de res. majoor F. de Bruyne van (B-2 R), die hiervoor opdracht ontving. Het detachement marcheerde van de haven van Dordrecht naar de haven. Deze inscheeping werd geregeld door de toenmalige Commandant Zeehaven, Schout bij Nacht van der Bilt in aanwezigheid van de Fransche bevelhebber. Aangezien aan boord slechts een militaire was er verder geen geregeld geleide aanwezig was, was deze boot een prooi voor ieder vijandelijk vliegtuig.
- Onder de 10 soldaten van de haven werd ook een aantal gevang, die in de boot een met een brandstofmotor aangedreven. Dit was 's avonds om 21.10 uur.
- Bij dit brandstofmotor werden gedood ongeveer 100 man, terwijl 125 man ernstig gewond werden, onderdood nog die gevang, die in de boot zijn geraakt en waarvan niets bekend is.
- Om intusschen schijnt het oorspronkelijk om een groep van 's morgens 11 uur tot 's avonds 21.30 uur aan boord te zijn in een haven, die steeds verlaten werd door vreemde vliegtuigen.
- Het bevel tot inscheeping was een gevaar voor 1500 menschenlevens, nu geen afweer aanwezig was.
- Het schip is op het strand gestrand bij Oye Plage, alwaar de gevangenen zich aan land hebben begrepen met behulp van roeiers, terwijl voor het elc was, de gevangenen ook met roeiers naar brenden zijn gelaten en vervoerd zijn naar het ziekenhuis te Calais.

Alles opgemerkt naar waarheid der feiten:

De reserve eerste luitenant
w.g. M.E.M. van Iersel
De vaandrig
w.g. W.C. Borden
De vaandrig
w.g. G. Scherren
De vaandrig
w.g. E.J.M. Hoffmann

Voor overtuigd afschrift:
De Commandant
De Lk. Kolonel
P.B.B. Thomsen

Dit was het officiële verslag van de onderzoek commissie van na de oorlog over de terugkeer van de niet gewonde passagiers van de “Pavon”.

Keren we nu terug naar Bertus Brands die gewond raakte aan boord van de “Pavon”.

Bertus werd naar het militair hospitaal in Calais afgevoerd. Hij werd daar verbonden en kwam naast een zwaar gewonde man Teunis van Duffelen te liggen. Deze man was stervende en riep om zijn vrouw en vier kinderen. Bertus is naar hem toe gekropen en heeft hem in zijn laatste uren bij kunnen staan. De man overleed nog dezelfde dag. Het maakte diepe indruk op Bertus.

De Nederlandse militaire artsen die hun gewonde landgenoten wilden bezoeken, werden tegengehouden door hun Franse collega's. Ze mochten alleen tijdens de reguliere bezoektijden binnen! Door de grote toename van Franse gewonden, werden de Nederlandse gewonden na drie dagen overgeplaatst naar een dependance, het “Hospital supplémentaire.”

In de strijd om Calais, werd deze plaats in de avond van 27 mei door de Engelse marine beschoten. Het “Hospital supplémentaire” werd getroffen en brandde geheel af. De gewonden waren gelukkig op tijd geëvacueerd. Zij werden verplaatst maar kwamen onderweg in een vuurgevecht terecht. Vanaf hier volgen we weer het dagboek van Bertus Brands.

Bertus Brands:

“We hebben twee uur langs de weg tegen de huizen aan gelegen, met alleen een deken als bescherming. Toen dat gevecht voorbij was, zijn wij naar een oud Engels lazaret “John May” verplaatst. Daar mochten wij ook niet lang blijven want toen de Duitsers Calais bezet hadden, werden wij allemaal als krijsgesvangenen opgesloten in een kerk.

Met wel 3.000 man zaten wij in de “St. Jeanne d’Arc”kerk, die nog regelmatig beschoten werd en waar nog slachtoffers vielen.

Vandaar uit moesten we lopend naar een kamp bij Devres, maar ik kon nog niet goed lopen en viel uit. Een Duitser richtte zijn wapen op mij en beval mij verder te gaan. Ik zei dat ik dat niet kon omdat ik gewond was. Ik mocht toen een eindje meerijden achterop

een motor, een paar kilometer, en moest toen wachten op de anderen.

Omdat er steeds meer uitvallers waren stuurden de Duitsers een vrachtwagen om ons te vervoeren. Onderweg naar het kamp verschenen er plotseling Engelse vliegtuigen boven ons. De Duitsers vlogen uit de vrachtwagen om langs de weg dekking te zoeken. Wij wilden er ook wel af natuurlijk, maar wij moesten blijven zitten. Zij bedreigden ons met hun wapens vanaf de zijkant van de weg. Het liep gelukkig goed af.

Bij het kamp aangekomen moesten wij wachten op de lopende mensen. Toen zij er waren moesten wij tussen twee rijen Duitsers door het kamp binnen lopen. Zij sloegen en schopten ons waar ze ons raken konden, in je gezicht, in je buik, je kruis of je benen, kortom een hartelijke ontvangst.

De eerste dag geen eten, de tweede dag kregen we vijf haringen en een stukje brood. Dat was niet veel, maar meer dan de Engelsen in het kamp want die kregen maar drie haringen. Als goede Hollander wilde ik een haring aan een Engelsman geven, dan hadden we er allebei vier. Maar ik vergat te kijken of er een Duitser in de buurt was, dus op het moment dat ik mijn haring afgaf sloeg een Duits soldaat mij met de kolf van zijn geweer in mijn nek. Ik viel met mijn hoofd op de grond en bleef bewusteloos liggen en mijn eten was weg. Een dag of zo later had ik een keer vreselijke dorst. Ik ging naar een wachtpost om water te vragen, maar was nog niet uitgesproken of ik kreeg een klap op mijn kaak, ik dacht hij slaat er al mijn tanden uit.

Maar goed, na een week of zo kregen we te horen dat wij vrij waren en naar huis mochten. We vertrokken de volgende ochtend. De uittocht uit het kamp verliep hetzelfde als de binnenkomst: spitsroede lopen. We liepen richting St. Omer, een afstand van 37 kilometer. We waren met een groep van 17 man. Na de hele dag gelopen te hebben kwamen we in St. Omer aan. Daar werden we door een Duitse patrouille aangehouden en naar hun commandant gebracht. Ik was de enige korporaal en moest het woord doen. Zo goed en zo kwaad als het ging in het Duits vertelde ik dat wij vanuit kamp Devres vrijgelaten waren. Hij geloofde dat echter niet en liet ons nog diezelfde avond terugbrengen

op een vrachtwagen naar het kamp waar we 's morgens vertrokken waren.

De volgende dag zag de commandant ons daar lopen en vroeg waarom we nog niet weg waren. Ik vertelde wat er was gebeurd, en toen moest ik tussen twee soldaten in mee naar zijn kantoor. Ik dacht wat gaat er nu weer gebeuren, maar ik kreeg daar van die commandant een brief dat wij vrij waren om naar Nederland terug te keren.

Dus met verse moed weer op pad. Weer die 37 kilometer naar St. Omer gelopen en weer werden we aangehouden en opgebracht. Maar nu was de ontvangst door de commandant wel iets beter. Onze wonden werden verzorgd en opnieuw verbonden en we kregen zelfs eten, vlees en brood. Later op de avond kregen we zelfs nog bier en sigaretten en we mochten in de barakken bij de Duitse soldaten slapen. We moesten de volgende dag wel meteen weg, zei de commandant, maar dat wilden wij natuurlijk zelf ook wel.

De volgende dag richting Cassel. Daar hebben we de hele dag over gedaan, want we waren verkeerd gelopen en zaten op een gegeven moment zelfs tussen de Franse en Duitse linies. Het was maar goed dat we de juiste papieren hadden anders waren we weer vastgezet.

We kwamen in Cassel aan en zagen de enorme verwoesting. Je zag hier en daar lijken liggen en het stonk er vreselijk. Overal lag er rommel en uitrustingsstukken, geweren mitrailleurs, 'n onbemand luchtdoelgeschut, kleding, schoenen, meubels, alles verwoest. Maar wij moesten verder want overal stonden Duitsers met het geweer in de aanslag, dus wij wilden wel.

We liepen door terwijl we nog regelmatig dekking moesten zoeken voor bombardementen. We passeerden de Frans-Belgische grens en kwamen in Poperingen. De mensen waren daar totaal anders, we werden naar een lokaal gebracht waar we konden slapen. We hadden de laatste dagen nauwelijks gegeten en zeiden dat tegen die Belgen. Toen brachten ze van die bollen witbrood met boter, dat was wel een verandering voor ons. De volgende morgen kregen wij weer brood, we waren de koning te rijk.

Vol goede moed weer verder richting huis. We kwamen in Iper en werden ook daar op-

gevangen, maar dan door de Duitsers. Wij moesten in een gebouw wachten en kregen wat te drinken en een sneetje brood. Er zou een wagen komen om ons verder te brengen, we waren tenslotte gewonden. Er kwam inderdaad een wagen om ons te vervoeren, maar wij begonnen onraad te ruiken. Wij hadden echter geen keus en zouden naar een "krankenhaus" gaan om verpleegd te worden. Het werd echter geen ziekenhuis, maar de gevangenis in Oudenaarde.

We moesten met zeven man in één cel, ik dacht ze gaan ons afmaken. Het was ontzettend benauwd in zo'n klein hokje met alles dicht. 's Nachts hoorden we de bommen vallen, maar we konden nergens heen. De een was ziek en had overgegeven, een ander had zijn ontlasting niet kunnen houden. Het was ontzettend angstig, maar we konden alleen maar wachten tot we eruit mochten. We waren net dieren.

Toen de wacht 's morgens de deur openmaakte deinsde hij achteruit voor de lucht die uit onze cel kwam. Maar wij hadden nu eenmaal geen toilet in ons hok. Ik lag voorop en die soldaat zei tegen mij dat wij dat op moesten ruimen. Ik zei dat we dat wel wilden doen, maar dat we dat niet met onze blote handen konden. Als antwoord kreeg ik een trap waardoor ik bijna in het vuil in de hoek terecht kwam. Zo behandelden Duitsers gewonden. Het heeft een week geduurd die beestachtige behandeling. Er zaten daar ook 15 of 16 Engelsen, maar die hadden het nog slechter dan wij. Dat waren piloten en die werden gegeseld en gemarteld. Dan spreken ze nog over beschaving, de bloedhonden!!

Na een week kwamen we dus toch weer vrij. We liepen richting Aalst, waar we om eten vroegen en ook weer kregen. Wij waren bijna uitgeput, maar bleven moed houden om Hollandse bodem te bereiken. Met versleten schoenen, een stinkende broek, geen veldmuts meer, alles verloren behalve mijn leven en dat was me alles waard.

We zijn toen naar Dendermonde gelopen en daar de weg gevraagd, want we hadden het idee dat we helemaal verkeerd zaten. De Belgen hadden het goed met ons voor want ze vroegen ons binnen in een café en gaven ons wat te drinken.

Met frisse moed zijn wij weer verder gegaan

per voetspoor want onze benen waren trein, auto, wagen, en fiets tegelijk. We hebben niet alleen maar pech gehad, want in Mechelen kwam ons een auto achterop die richting Holland ging. Het was wel niet zo ver dat we mee konden rijden, maar de laatste loodjes zijn zwaar.

We hadden toch nog 15 kilometer van onze buitenlandse reis mee kunnen rijden. Toch vier uur lopen, en omdat we nu zo dichtbij waren telden we niet de dagen af maar de uren. Enkele jongens zijn nog verder met die auto meegereden omdat die een andere richting in moesten.

Wij zijn met drieën in Herenthals afgestapt en verder gelopen naar Turnhout. Daar vertelden Belgen ons dat er vandaar over een uur een bus richting Tilburg vertrok waarin wij mee zouden kunnen rijden. Nou graag natuurlijk. De bus kwam en meteen hadden we het volgende probleem, we hadden niet genoeg geld om de bus te betalen. Maar de Belgen hielpen ons door de chauffeur te bewerken en tenslotte mochten we mee, maar we moesten in Tilburg wel geld zien te lenen om de busrit te betalen.

De Belgen duwden ons in de bus en daar ging het richting Holland.

En eindelijk waren we er weer met lange haren, grote baarden en vermagerde gezichten. De keel dicht van de zenuwen. De een had een bomsherf in zijn nek gehad, de ander een schouder uit elkaar en ikzelf een stijve duim en gekneusde ribben, maar het belangrijkste was dat we weer op ons eigen klein stukje grond waren.

Wij werden in Tilburg hartelijk ontvangen in hotel "De Looiersbeurs". Op de eerste plaats kwam de baas van het hotel ons ophalen op het plein. Anders hadden wij eerst naar het politiebureau gemoeten. De hotelbaas zei dat hij ons goed zou verzorgen en dat deed hij ook. De baas zijn vrouw en zijn zoon hebben alles voor ons gedaan wat zij konden. We konden ons wassen en scheren en de baas liet de apotheker komen om onze voeten te verzorgen. Dat was wel nodig want wij hadden onze schoenen vanaf 10 mei tot 15 juli nauwelijks van onze voeten gehad.

Ze belden naar vrouw of ouders, we kregen goed te eten en te drinken en te roken en we kregen zelfs geld. Ik zal hun altijd dankbaar

blijven. Zij zorgden ook voor de auto waarmee wij naar Den Bosch konden, nogmaals onze dank beste vrienden.

Wij moesten ons bij de territoriale bevelhebber melden in Den Bosch. Daar kreeg ik mijn verlofpas, vijf gulden zakgeld en een reisbiljet om naar huis te kunnen reizen. Wij zijn in Den Bosch op de trein gestapt maar omdat alle bruggen kapot waren, moesten wij een grote omweg maken en vaak overstappen. Dat was voor ons erg lastig omdat wij nauwelijks konden staan laat staan lopen. Maar ik was weer in mijn vaderland en meende dat ik er op vertrouwen kon dat ze me zouden helpen.

Dat is gebleken in Zaltbommel waar ze ons voorbij liepen alsof wij hun grootste vijand waren. Dat viel ons zwaar, ja zelfs in de trein naar Geldermalsen, moesten wij blijven staan, omdat wij weer als Hollanders onder elkaar waren.

In Amsterdam ging het beter, daar heeft mij een jongen van het spoor geholpen met trappen op en af, totdat ik in de trein naar Haarlem een plekje had om te zitten. In Haarlem moest ik mezelf weer zien te redden want ook daar was geen hulp voor mij. Ik werd alleen maar uitgelachen omdat ik lange haren had, of omdat mijn kleren en beenwindsels onder de bloedvlekken zaten. Omdat ik te grote schoenen aanhad omdat ik anders helemaal niet meer kon lopen.

Dan, na lange tijd ben ik eindelijk weer teruggekeerd in mijn eigen woonstede. Maar mocht mijn kracht nog nodig zijn om het monster te verdelgen dat zoveel leed naar Nederland bracht, kan ik niet anders zeggen dan dat het onze vaderlandse plicht is om mee te helpen aan de opbouw en herrijzing van ons eigen vaderland. En om het ten gronde brengen van de nazitroep met hun Führer."

Aan Bertus Brands is de machtiging verleend tot het dragen van het Oorlogsherinneringskruis met de gesp voor bijzonder krijgsverrichtingen "Nederland Mei 1940."

Oorlogsherinneringskruis

Bronnen:

Amersfoort, Kamphuis Mei 1940
Boeijen Vliegen en vechten bij de Maas
Jong L.de Het koninkrijk der Nederlanden
Govers Corridor naar het verleden
Haren, Gerards, van Dijk Standhouden
Huizingh L. Terugtocht uit de Peel
Romer De geschiedenis van de Pavon
Studies Bergen op Zoom Vijf dolle dagen

Brands Bertus Dagboek van de oorlog.

Eerder verschenen verhalen in 't Vagevenster sinds 1992

- 1 Oprichting Heemkundevereniging 't Vagevenster/Geschiedenis rondom de gerechts plaats Berghem/JanNelissen (1). Het kruisbeeld langs den openbare weg te Berghem.
- 2 Expositie Koninginnedag/Jurgens/Generaties in bewegen/Het grafkruis van pastoor Prinsen/ Oude ambachten en gebruiken/Past. van Genugten Ereburger/Jan Nelissen (2).
- 3 Op de Lallenberg/Herman Parlevliet/Gedenksteen overleden missionarissen.
- 4 Terug naar de Lallenberg/Straatnamen Wim v.d. Heuvel/Dwarsdijken Hertogswetering/Vroeger keuterboer en arbeider.
- 5 Berghem Wereldoorlog II.
- 6 Broeder Chryostomus/Proost/Hendige klumkes (klompenmakers)/Allemaal familie?
- 7 Berghem vanuit de lucht 1944/Over watersnood en geldnood/Bodemvondsten/Kozakken in Berghem/Belasting rond 1700 d'n Bik op het platteland/St. Anna vereniging/Expositie in het kader van 50 jaar bevrijding 1945 - 1995.
- 8 Wie was de baas, Pastoor of Burgemeester 1919/Noodziekenhuis 1944 - 1945.
- 9 Soeur St. Jacob - Anna v.d. Heuvel/Aanwinst voor Berchs Heem/Henk Luijterink onderscheiden/Den Heihoek/ Pauselijke Zegen/Het verzamelvirus.
- 10 Schuurkerk Harensesteeg/Broeder Hippolytus {Rudolf van der Heijden}.
- 11 Het Brabantse boerendak/De Harensesteeg - 1800 tot 1850 als straatweg-waterweg-tol weg.
- 12 Jo Hoeks-van Thiel/Monseigneur Harry van der Putten/De geschiedenis van de post te Berghem/ d'n bik op het platteland.
- 13 R.K. Coöperatieve Stoomzuivelfabriek St. Joseph 1917 - 1964.
- 14 Jan Broers/Berghemse St. Willibrorduskerk, een Kathedraal Monument/Kerk van Berghem in vroegere jaren (1).
- 15 Burenhulp jaren '50 in het Duurensend/Kolenhandel den Brok/Kerk van Berghem in vroegere jaren deel 2/ Amateur-archeoloog Jan van de Coolwijk.
- 16 Bijna 100 jaar Zusters van Liefde in Berghem 1884 - 1982.
- 17 De Bergse Zeeg een riviértje of beek dwars door Berghem, onderzoek naar een natuurlijke waterloop/ Een pracht van een 'huis en hof' van oorsprong laat 17e eeuws.
- 18 Berghemse molens/Archeologie in eigen tuin/Berghemse mensen in 1876.
- 19 Ook Berghem was lang een Koning rijk. Schuttersgilden.
- 20 Verloskunde in de vorige eeuw/Bruidsjurk per luchtpost/Thuismaaksters/ Kerk van Berghem in vroegere jaren (deel 3 slot)/Notities van Pastoor van Genugten.
- 21 Gemeentehuis Berghem/Een stukje Nederlands-Berghemse geschiedenis/Heistraat 7.
- 22 Het Berghemse Wit-Gele kruis van 1917 - 2000.
- 23 Van den Kromme Slip/Thé de Smid/Een 'Bergse soldaat in mei 1940!
- 24 Tol op de wegen rond Berghem.
- 25 Oorlogservaringen Harrie van Orsouw.
- 26 Het ontstaan van Landgoed Zevenbergen.
- 27 Verzet in Berghem en omgeving 1940-1945.
- 28 Martinus Oortman - Onderwijzer en gelegenhedsdichter in Berghem 1837-1889.
- 29 Bart Megens vertelt over zijn hobby 'Bijhouden' Michiel Withnij (1643-1721), de eerste secretaris van Berghem en Nistelrode in de geest van de Politieke Reformatie!
- 30 De pauselijke zouaven uit Berghem.
- 31 Jeugdherinneringen enz.
- 32 Tot verrassing van velen bleken we familie te hebben in Noord-Amerika
- 33 Scouting Berghem 70 jaar jong
- 34 Broeder Gerard van Lith

